

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเปรียบเทียบ
ค่านิยมประชาธิปไตย โดยเรียงตามลำดับหัวข้อดังต่อไปนี้

- ตอนที่ 1 ความหมาย หลักการและวิถีชีวิตประชาธิปไตย
- ตอนที่ 2 ค่านิยมประชาธิปไตย
- ตอนที่ 3 การขัดเกลาทางการเมือง
- ตอนที่ 4 โครงการส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตย
- ตอนที่ 5 โรงเรียนที่ใช้นโยบายวิจัย
- ตอนที่ 6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความหมาย หลักการและวิถีชีวิตประชาธิปไตย

ประชาธิปไตย (Democracy) เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางมากคำหนึ่ง ภาย
หลังที่สงครามโลกครั้งที่ 2 เสร็จสิ้นลงใหม่ ๆ องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่ง
สหประชาชาติ (United Nation Educational Scientific and Culture Organi-
zation: UNESCO) ได้ให้ทุนแก่นักวิชาการมากกว่าหนึ่งร้อยคนเพื่อทำการวิจัยเกี่ยวกับคำว่า
"ประชาธิปไตย" เมื่อการวิจัยเสร็จสิ้นลงได้มีข้อสรุปว่า ประชาธิปไตยถูกใช้เป็นคำอธิบาย
ให้แก่ระบอบการเมืองและสังคมทุกระบบที่ผู้ใช้อธิบายสนับสนุน ประชาธิปไตยจึงปรากฏในลักษณะ
ต่าง ๆ เช่น ประชาธิปไตยเสรีนิยม (Liberal Democracy) ประชาธิปไตยของประชาชน
หรือประชาธิปไตยแบบเบ็ดเสร็จ (People's Democratic Dictatorship) ประชาธิปไตย
แบบมีผู้นำ (Guided Democracy) สังคมนิยมประชาธิปไตย (Democratic Socialism)
 เป็นต้น (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2523; วิสุทธิ์ โปธิ์แทน, 2524) จึงทำให้ความหมายของคำว่า
ประชาธิปไตยสับสนและขัดแย้งอยู่ขนาดนี้ จะขอลงความถึงความหมายที่นักรัฐศาสตร์ผู้มีชื่อเสียง
บางท่านได้ให้คำจำกัดความไว้

ชาร์ลส์ อี เมอริแอม (Charles E. Merriam, 1939) ได้ให้ความหมายของประชาธิปไตยไว้ว่า ประชาธิปไตยเป็นแนวความคิดและการปฏิบัติที่มุ่งไปสู่ความผาสุกร่วมกันของประชาชน โดยมีเจตนารมณ์ร่วมกันของประชาชนเป็นเครื่องนำทาง หัวใจของประชาธิปไตยจึงอยู่ที่ความผาสุกร่วมกัน ซึ่งมีขอบเขตกว้างขวางมาก เพราะครอบคลุมถึงเสรีภาพทางการเมือง ความเสมอภาคทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจ

ฮาร์โรลด์ เจ ลาสกี (Harold J. Laski, 1949) ได้ให้ความหมายของคำว่า ประชาธิปไตยไว้ว่า ประชาธิปไตยก็คือความปรารถนาของมนุษย์ที่จะยอมรับนับถือและรักษาไว้ซึ่งความสำคัญของตนเอง รวมตลอดถึงความเสมอภาคระหว่างบุคคลในทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง สิ่งที่สำคัญที่สุดในระบอบประชาธิปไตยก็คือความเสมอภาค เพราะความเสมอภาคเป็นที่มาของเสรีภาพ

ซีมัวร์ มาร์ติน ลิปเซท (Seymour Martin Lipset, 1972) ได้ให้ความหมายของคำว่าประชาธิปไตยไว้ว่า ประชาธิปไตยหมายถึง ระบบการเมืองที่เปิดโอกาสโดยใช้ชีวิตทางปกติธรรมดาทางรัฐธรรมนูญที่จะให้มีการเปลี่ยนตัวผู้ปกครองได้ อีกทั้งยังเป็นกลไกทางสังคมที่ช่วยให้มีการแก้ไขปัญหามวลสังคม อันเกิดจากการตัดสินใจที่ขัดแย้งกันระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ การปกครองในระบอบประชาธิปไตยจึงเท่ากับเปิดโอกาสให้ประชาชนส่วนใหญ่ได้ใช้อิทธิพลของตนเข้ามากำหนดการตัดสินใจในนโยบายสาธารณะ โดยการเลือกบุคคลเข้ามาดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั่นเอง

จรรยา สุภาพ (2527) ได้ให้ความหมายของคำว่าประชาธิปไตยไว้ว่า ประชาธิปไตยมีความหมายทั้งรูปการปกครองและปรัชญาในการดำรงชีวิตร่วมกันของมนุษย์ ในแง่การปกครองมุ่งถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการที่จะเข้าร่วมกำหนดนโยบายต่าง ๆ อันเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ส่วนรวม รัฐบาลที่เกิดขึ้นในระบอบนี้จะเป็นเสมือนเครื่องมือที่ช่วยให้ประชาชนได้บรรลุจุดหมายปลายทางที่สำคัญ นั่นคือ ความผาสุกของประชาชนทั้งมวล

จากทัศนะของนักคิดทางรัฐศาสตร์หลายท่านที่กล่าวข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่าประชาธิปไตยเป็นทั้งรูปแบบการปกครอง และการดำรงชีวิตร่วมกันของมนุษย์ เป็นวิถีชีวิตของทุก ๆ คน ซึ่งตั้งอยู่บนรากฐานของความไว้เนื้อเชื่อใจและความเคารพนับถือซึ่งกันและกัน

ส่วนหลักการประชาธิปไตยนั้น ได้มีนักวิชาการหลายท่านที่ทรงศนะไว้ดังนี้
 แจ็ค ซี เพลโน (Jack C. Plano, 1973) ได้เสนอว่าประชาธิปไตยมีองค์
 ประกอบด้านปรัชญา 4 ข้อ และองค์ประกอบในด้านการเมืองการปกครอง 3 ข้อ ดังนี้
 หลักการเชิงปรัชญาของประชาธิปไตย

1. บัณฑิตนิยม หมายถึง การยอมรับในคุณค่าของมนุษย์แต่ละคน ให้ความสำคัญกับตัวบุคคลมากกว่าองค์การ สมาคมนิติบุคคลอื่น ๆ หรือแม้กระทั่งรัฐ
2. เสรีภาพ ได้แก่การยอมรับหลักการที่ว่าบุคคลควรมีเสรีภาพในด้านต่างๆ ทั้งด้านความร่วมมือ ความคิด การประพฤติปฏิบัติต่าง ๆ โดยจะต้องอยู่ภายในขอบเขตแห่งระเบียบหรือความเรียบร้อยของสังคม
3. ความเสมอภาค ได้แก่ การยอมรับว่ามนุษย์ทุกคนเท่าเทียมกัน ถึงแม้มนุษย์จะมีความแตกต่างกันโดยธรรมชาติและโดยสภาพทาง เศรษฐกิจและสังคม แต่ในด้านที่เกี่ยวข้องกับสิทธิต่าง ๆ แล้ว มนุษย์ทุกคนย่อมมีสิทธิเท่าเทียมกัน เช่น สิทธิในการออกเสียงเลือกตั้ง
4. ภราดรภาพ ได้แก่การที่มนุษย์ปฏิบัติต่อกันอย่างเป็นมิตร ปฏิบัติต่อกันฉันพี่น้อง มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันโดยไม่แบ่งเขาแบ่งเรา

หลักการเชิงการเมืองการปกครองของประชาธิปไตย

1. หลักอธิปไตยเป็นของราษฎร ได้แก่ การถือว่าอำนาจสูงสุดมาจากพลเมือง นโยบายหรือระเบียบกฎหมายต่าง ๆ ต้องพยายามให้สอดคล้องกับความต้องการของราษฎร มิใช่ทำตามความต้องการของรัฐ
2. หลักเสียงส่วนมากที่คำนึงถึงเสียงส่วนน้อย โดยปกติมักเข้าใจกันว่าประชาธิปไตยเป็นเรื่องของเสียงส่วนมากอย่างเดียว หากเป็นเช่นนั้นแล้วจะทำให้คนกลุ่มน้อยหรือคนมีเสียงน้อยในสังคมเสียสิทธิเสรีภาพได้ ดังนั้นหลักการประชาธิปไตยจึงพยายามให้เกิดดุลยภาพเพื่อผลดีกับคนทั้งหมด คือฝ่ายเสียงข้างมากมีบทบาทในการบริหารก็จริงอยู่ แต่ไม่ควรละเมิดสิทธิ หรือเอา رأดเอาเปรียบ และกดขี่ข่มเหงผู้มีเสียงข้างน้อย
3. การคุ้มครองเสรีภาพและความเสมอภาคโดยกฎหมาย กฎหมายและนโยบายต่าง ๆ เป็นเรื่องกำหนดขึ้นได้โดยเสียงส่วนมากที่จัดตั้งรัฐบาล แต่ประชาธิปไตยมิใช่อาศัยเพียงเสียงส่วนมาก ซึ่งเกิดจากการเลือกตั้งหรือออกเสียงลงประชามติเท่านั้น

ประชาธิปไตยต้องมีเสียงประกันทันให้แก่พลเมืองในเรื่องของเสรีภาพและความเสมอภาค การมีหลักประกันทันไม่ได้หมายความว่า เป็นการ "ปล่อยเสรี" อย่างเต็มที่ หรือหมายความว่า จะต้อง "เท่ากัน" ในทุกกรณี แต่เป็นเรื่องของการคุ้มครอง ปกป้อง ให้ได้รับเสรีภาพและความเสมอภาคให้อยู่ในระดับพื้นฐาน

ซิกมันด์ นอยมัน (Sigmund Neumann) เสนอความเห็นว่าเป็นประชาธิปไตยประกอบด้วยหลักการ 10 ข้อ คือ (Ehrmann, 1974)

1. อำนาจอสูงสุดมาจากปวงชน หลักการข้อนี้เป็นรากฐานสำคัญของประชาธิปไตย โดยมีแนวคิดว่าราชกรมีสิทธิตามธรรมชาติอยู่แล้ว คือ ติดมากับตัวในการเกิดเป็นมนุษย์ สิทธิดังกล่าวเป็นสิทธิเต็มที่ แต่ได้ยอมมาให้มีการกำหนดขอบเขตโดยองค์การทางการเมืองนั้น ๆ คือ รัฐ แม้ว่ารัฐจะใหญ่กว่าเอกชนแต่ความเป็นรัฐก็ยังมาจากเอกชนแต่ละคนนั่นเอง ดังนั้นอำนาจที่เข้าในการปกครองบ้านเมืองนั้นต้องมาจากราชกร
2. การเลือกผู้นำเป็นไปโดยเสรี หลักการข้อนี้คือการได้มาซึ่งผู้นำนั้นเป็นไปโดยวิธีเลือกตั้ง และการเลือกตั้งดังกล่าวจะต้องเป็นไปโดยเสรี คือ ไม่มีการบังคับข่มขู่ให้ลงคะแนนให้แก่ผู้ใด
3. ผู้นำมีความรับผิดชอบ ผู้นำในระบอบประชาธิปไตยจะต้องคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมและมีความมุ่งมั่นที่จะอุทิศตนเพื่อคนหมู่มาก และต้องเคารพในสิทธิของคนส่วนน้อยด้วย
4. รับรองความเสมอภาคของราชกรโดยกฎหมาย พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจะต้องได้รับหลักประกันทันความทัดเทียมกันทางกฎหมาย โดยปกติบุคคลย่อมแตกต่างกันออกไปในด้านเพศ ผิวพรรณ สกานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ แต่ในทางกฎหมายแล้วต้องถือว่าเท่าเทียมกัน
5. ยินยอมให้มีพรรคการเมืองได้มากกว่าหนึ่งพรรค หมายถึงการให้สิทธิและเสรีภาพในการรวมตัวกันทางการเมืองได้โดยเสรี ดังนั้นการจัดตั้งพรรคและการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองในระบอบประชาธิปไตยจึงไม่ผูกขาดอยู่เพียงพรรคเดียวเท่านั้น การยอมให้มีพรรคการเมืองมากกว่าหนึ่งพรรคเป็นการเปิดโอกาสให้ราชกรเลือกได้มากขึ้น
6. ส่งเสริมความหลากหลายในชีวิตประจำวัน ประชาธิปไตยไม่ใช่เป็นเพียงรูปแบบในการปกครองเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในสังคมด้วย ความเป็น

ประชาธิปไตยที่ปรากฏในชีวิตประจำวันคือการที่รัฐบาลไม่เข้ามายุ่งเกี่ยวกับ การกำหนด กฎเกณฑ์หรือวางระเบียบที่เข้มงวดจนกระทั่งทำให้ชีวิตในสังคมเหมือนกันหมด ความหลากหลายในชีวิตรประจำวัน หมายถึง การมีเสรีภาพที่จะทำอะไรตามใจได้ในวงกรอบที่กำหนดไว้ อย่างกว้าง ๆ เช่น การจัดตั้งกลุ่มทางการเมือง การจัดอภิปรายประเด็นปัญหาต่าง ๆ การร่วมมือกันดำเนินการบางอย่างที่เห็นว่ามีคุณค่าต่อสาธารณชน

7. **ไม่กีดกันการมีส่วนร่วมในการบริหารประเทศ** ประชาธิปไตยเป็นการปกครองโดยอาศัยเสียงข้างมาก แต่มิได้หมายความว่า จะจำกัดสิทธิและเสรีภาพของคนส่วนน้อยหรือกลุ่มคนที่มีเสียงน้อยในสังคม หลักการข้อนี้มีได้หมายถึงการกีดกันเฉพาะคนกลุ่มน้อย แต่หมายรวมถึงการกีดกันคนกลุ่มต่าง ๆ ไม่ให้มีบทบาททางการเมือง

8. **การมีทัศนคติแบบประชาธิปไตย** การปกครองแบบประชาธิปไตยเป็นทั้งรูปแบบหรือกลไกทางการเมือง และเป็นเรื่องการประพฤติปฏิบัติในสังคมด้วย การประพฤติปฏิบัติหมายถึงการมีวัฒนธรรมทางการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยด้วย ซึ่งหมายรวมถึงการมีทัศนคติแบบประชาธิปไตยด้วย เช่น การมีใจกว้าง การยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างจากความเห็นของตน การแก้ปัญหาโดยวิธีวิธีการแบบสันติ ซึ่งทัศนคตินี้จะต้องมีทั้งในหมู่ผู้นำและประชาชนทั่วไป

9. **คนในสังคมมีความสำนึกในหน้าที่แห่งการเป็นพลเมืองดี** การปกครองในระบอบประชาธิปไตยจะสำเร็จได้ต้องประกอบด้วยปัจจัยสำคัญหลายประการ ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งก็คือการที่คนในสังคมมีความสำนึกในหน้าที่แห่งการเป็นพลเมืองดี เช่น สนใจงานบ้านการเมือง มีความรับผิดชอบต่อตัวเองและสังคม เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน เป็นต้น

10. **มีความเชื่อมั่นในความคิดของมนุษย์** หลักการข้อนี้อาจจัดได้ว่าเป็นรากฐานของอุดมการณ์ประชาธิปไตย กล่าวคือ เป็นการมองโลกในแง่ดี โดยมีความคิดอยู่ในใจว่าคนแต่ละคนมีธาตุแท้แห่งความเป็นคนดี หรือมีเจตนาดีทั้งสิ้น และเมื่อมีข้อแตกต่างในแนวคิดและการปฏิบัติก็อาจใช้การพูดจาและการแสดงเหตุผลเพื่อหาทางออกร่วมกันอย่างสันติ หรืออย่างน้อยก็ยอมรับในเสียงส่วนมาก

จรรยา สุภาพ (2532) ได้กล่าวว่า หลักการของประชาธิปไตยประกอบด้วย

1. หลักที่ถือว่าประชาชนเป็นแหล่งที่เกิดและเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ นั่นคือ ประชาชนเป็นผู้มีอำนาจในการปกครองตนเอง ในสมัยโบราณอาจเป็นการปกครองตนเองโดยตรง แต่ในสมัยปัจจุบันเป็นการปกครองทางอ้อม คือจะต้องมีผู้แทนที่ประชาชนเลือกตั้งขึ้นเพื่อทำหน้าที่ปกครองแทนประชาชน
2. หลักการในการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นการปกครองโดยประชาชน ประชาชนจะใช้อำนาจโดยวิธีต่าง ๆ เช่น เลือกตั้งผู้แทนราษฎร การแสดงประชามติในรูปแบบต่าง ๆ ที่กฎหมายกำหนดให้มีขึ้น การตั้งพรรคการเมือง การแสดงความคิดเห็น และการรวมกลุ่มผลประโยชน์
3. หลักการปกครองเพื่อประโยชน์ของประชาชน ซึ่งหมายถึงการกระทำทุกอย่างในการเมืองการปกครองจะต้องดำเนินไปให้เกิดผลดีและประโยชน์ต่อประชาชนทั่วไป
4. การใช้หลักเหตุผล ประชาธิปไตยต้องการให้บุคคลใช้เหตุผลในการแสดงออกและการดำเนินงาน รวมตลอดถึงความสัมพันธ์ต่อกัน การกำหนดนโยบาย การแสดงความคิดเห็น การแก้ปัญหา การพัฒนา การเปลี่ยนแปลงและการปรับปรุง เชื่อกันว่าถ้าใช้หลักเหตุผลอย่างเต็มที่ก็จะช่วยให้เกิดความสงบเรียบร้อย ความเจริญก้าวหน้าและความเป็นเสรีภาพยิ่งขึ้น
5. หลักความยินยอม ประชาธิปไตยไม่ต้องการให้มีการบังคับ แต่ต้องการให้บุคคลเป็นตัวของตัวเองในการตัดสินใจ ดังนั้นความยินยอมจึงเป็นการแสวงหาความเห็นพ้องต้องกัน โดยให้บุคคลแต่ละคนมีเสรีภาพในความคิดและตัดสินใจของตนเองโดยเฉพาะ หากเป็นความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่นั้นนับได้ว่าเป็นความยินยอมพร้อมใจ
6. หลักการปกครองโดยเสียงข้างมากโดยไม่ละเมิดสิทธิของฝ่ายข้างน้อย หมายความว่า การแก้ปัญหาก็คดี การหาข้อยุติและการตัดสินใจที่ดี จะต้องใช้หลักเสียงข้างมาก แต่การจะใช้เสียงข้างมากจะต้องทำด้วยความระมัดระวัง มิฉะนั้นจะกลายเป็นเผด็จการโดยเสียงข้างมาก หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการใช้หลักเสียงข้างมากมีดังนี้
 - เสียงข้างมากจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาค
 - จะต้องยอมให้ฝ่ายข้างน้อยได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นหรือความต้องการหรือเหตุผลของตนได้ด้วย

- เมื่อเสียงข้างมากเห็นว่าเป็นทางใดแล้ว ทุกฝ่ายจะต้องยอมรับ แม้จะไม่เห็นพ้องต้องกันก็ตาม
- จะต้องใช้หลักเหตุผลและไม่ใช้อารมณ์
- จะต้องใช้หลักเสียงข้างมากในลักษณะที่ไม่มุ่งลิดรอนสิทธิของฝ่ายข้างน้อยโดยไม่เป็นธรรม

7. หลักกฎหมายหรือหลักนิติธรรม ซึ่งหมายถึงการยึดถือกฎหมายเป็นเกณฑ์หรือกติกาในการดำเนินการต่าง ๆ เพราะกฎหมายได้กำหนดขึ้นโดยผู้แทนของประชาชน จึงถือว่ามาจากประชาชนนั่นเอง การใช้กฎหมายเป็นหลักนับว่าเป็นประโยชน์ คือ เป็นหลักประกันที่สำคัญ เพราะกฎหมายย่อมเป็นสิ่งที่บัญญัติขึ้นโดยชัดเจนและเปิดเผย เป็นสิ่งที่ทุกคนเข้าใจ รู้เห็นและรับทราบ ตัวบทกฎหมายเป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิตจิตใจ จึงไม่อคติ ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง

8. หลักการรับฟังและถือเอาเจตนาของประชาชนเป็นหัวใจสำคัญ เจตนาและความต้องการของประชาชนนี้หมายถึงความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศ ซึ่งรัฐบาลจะต้องรับฟังด้วยดีและต้องนำไปปฏิบัติ เพื่อให้บังเกิดผลตามความต้องการของประชาชน

9. หลักการปกครองที่รัฐบาลมีอำนาจจำกัด ประชาธิปไตยไม่ต้องการให้รัฐบาลมีอำนาจเหลือล้นจนละเมิดสิทธิและเสรีภาพขั้นมูลฐานของประชาชน จึงได้มีวิธีจำกัดอำนาจของรัฐบาลหลายทาง เช่น กำหนดขอบเขตอำนาจของรัฐบาลไว้ในรัฐธรรมนูญหรือให้อำนาจนิติบัญญัติบริหาร และตุลาการ สามารถที่จะถ่วงรั้งกันได้ตามควร เป็นต้น

10. หลักความเสมอภาค ซึ่งหมายถึงความเท่าเทียมกันทางการเมือง กฎหมายและโอกาส

ความเท่าเทียมกันทางการเมืองนั้นคือ เป็นเจ้าของประเทศเท่ากัน เช่น การมีสิทธิเลือกตั้ง 1 คน 1 เสียง

ความเท่าเทียมกันทางกฎหมาย นั้นคือ บุคคลต้องได้รับการคุ้มครองป้องกันจากกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมเหมือนกัน

ความเท่าเทียมในโอกาส หมายถึง การทำให้บุคคลทุกคนพึงมีโอกาสเสมอกันในการที่จะได้รับประโยชน์หรือหลักประกันต่าง ๆ เช่น การศึกษาอบรม อาชีพและการบริการต่าง ๆ ของรัฐ

11. หลักศีลธรรม ศีลธรรมเป็นหลักการที่ควบคุมมิให้บุคคลกระทำการที่เป็นการ

เบียดเบียนกันโดยมิชอบ แต่มุ่งสนับสนุนให้มนุษย์ได้เอื้อเพื่อช่วยเหลือต่อกัน และมีจิตใจกอบปร
ด้วยคุณธรรม เพื่อให้บัง เกิดประ โยชน์แก่ตนเองและบุคคลอื่น

12. หลักการพัฒนาและการปกครองตนเอง ระบอบประชาธิปไตยนั้นเชื่อว่า มนุษย์มีความสามารถในการปรับปรุงตนเองที่ก้าวหน้า ทั้งในด้านความคิด สติปัญญาและการ กระทบต่างๆจึง เป็นการสมควรอย่างยิ่งที่จะให้บุคคลได้กำหนดการปกครองที่ประชาชนสามารถ แก้ปัญหาของตนเองได้ เพื่อความเจริญก้าวหน้าและ เพื่อการปกครองตนเองได้ เพื่อความเจริญ ก้าวหน้าและ เพื่อการปกครองตนเอง โดยเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น มีเสรีภาพในการ เลือกองค์การเพื่อทำหน้าที่ปกครองแทนประชาชน และวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ความต้องการของ คนส่วนใหญ่สามารถใช้เป็นหลักในการปกครองได้

13. หลักเสรีภาพ เสรีภาพ หมายถึง โอกาสที่บุคคลเลือกปฏิบัติได้ในสิ่งที่เป็น ประ โยชน์แก่ตนมากที่สุด แต่การมีและการใช้เสรีภาพในระบอบประชาธิปไตยนี้จะ ต้อง ไม่ละเมิด ประ โยชน์ของบุคคลอื่น เสรีภาพจึงต้องมีขอบเขตและเหตุผล เสรีภาพที่เป็นพื้นฐานนั้น ได้แก่ เสรีภาพที่เกี่ยวข้องกับบุคคล คือชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน ชื่อเสียงและความก้าวหน้า และ เสรีภาพในทางการเมืองของบุคคล ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง

เสรีภาพจะต้องเป็นไปในลักษณะที่มีความรับผิดชอบ ดังนั้นประชาชนที่มีและ ใช้เสรีภาพต้องมีหน้าที่ด้วยเช่นกัน เช่น บุคคลมีเสรีภาพในการใช้อวัยวะต่าง ๆ ของร่างกาย ของตน แต่ก็ต้องมีหน้าที่ที่จะ ไม่ละเมิดร่างกายของบุคคลอื่น เช่น ทำให้เกิดความเสียหายบาดเจ็บ

14. หลักที่เกี่ยวกับศักดิ์ศรีของมนุษย์ ประชาธิปไตยถือว่าบุคคลมีความสำคัญยิ่ง การปกครองจึงต้อง เป็นไปเพื่อรักษาประ โยชน์ของบุคคล "รัฐและรัฐบาลเกิดมาเพื่อประชาชน" ดังนั้นกฎหมาย นโยบาย หน่วยงาน และการปฏิบัติต่าง ๆ มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะให้บริการแก่ บุคคล การรักษาลิทธิ เสรีภาพของ เอกชนนับเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง

15. หลักการประนีประนอม ประชาธิปไตยต้องการให้มีการประ นีประนอมในด้าน ความคิดเห็นและการกระทำด้วยการให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นโดยเสรี ซึ่ง เชื่อว่าจะช่วย ให้หาข้อยุติได้ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เชื่อมั่นว่าบุคคลยอมรับเหตุผลที่ดีที่สุด เป็นข้อประนี ประนอม บางครั้งฝ่ายหนึ่งถูก แต่ในปัญหาอื่นฝ่ายที่เคยผิดอาจถูกได้เช่นกัน

16. หลักการยอมรับข้อสงสัย เนื่องจากประชาธิปไตยยึดหลักเหตุผล ดังนั้นจึงถือ ว่าความคิดทางการเมืองและนโยบายต่าง ๆ มิอาจจะกล่าวอ้างว่าเป็นลัทธิธรรม จะต้องมีการ

พิสูจน์ทดลองให้รู้แจ้งเห็นจริงเสียก่อน หลักการนี้จึงช่วยให้เกิดความคิดที่กว้างขวาง มีใจกว้าง และยับยั้งการผูกขาด ความคิดเห็นหรือการกระทำที่เป็นเผด็จการ ดังนั้นในทางปฏิบัติจึงเน้นถึงวิธีการที่จะได้มาซึ่งความถูกต้องด้วยการยอมรับฟังความคิดเห็นต่าง ๆ ก่อนที่จะมีการกำหนดนโยบายใด ๆ และแม้จะกำหนดขึ้นแล้วก็ตามก็จะ เปิดโอกาสให้มีการปรับปรุงแก้ไขที่เหมาะสม หลักแห่งความสงสัยจึง เป็นแนวความคิดทางวิทยาศาสตร์ที่สอนให้บุคคลมาห้เชื่อสิ่งใดอย่างมงมาย แต่มุ่งพิจารณาจากความเป็นจริง

จากทฤษฎีของนักคิดทางรัฐศาสตร์หลายท่านที่กล่าวข้างต้นนี้ จะ เห็นได้ว่าหลักการประชาธิปไตยนั้นประกอบด้วย 1) บั๊จเจกชนนิยม 2) เสรีภาพ 3) ความเสมอภาค 4) การครภาพ 5) เสียส่วนมากที่ค้ำึงถึงเสียส่วนน้อย 6) อธิปไตยของราษฎร 7) การคุ้มครอง เสรีภาพและความเสมอภาคโดยกฎหมาย 8) อำนาจสูงสุดมาจากบางชน 9) การเลือกผู้นำเป็นไปโดยเสรี 10) ผู้นำมีความรับผิดชอบ 11) การมีทัศนคติแบบประชาธิปไตย 12) ความสำนึกในหน้าที่แห่งการเป็นพลเมืองดี 13) มีความเชื่อมั่นในความคิดความสามารถของมนุษย์ 14) การมีส่วนร่วมของประชาชน 15) การำใช้หลักเหตุผล 16) หลักศีลธรรม 17) การพัฒนาและการปกครองตนเอง 18) การประนีประนอม

การที่ประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้หรือไม่ั้น นอกจากจะขึ้นอยู่กับการศึกษาหลักการและมีรูปแบบการปกครองที่เป็นประชาธิปไตยแล้ว ยังจะขึ้นอยู่กับว่าประชาชนของสังคมนั้นมีวิถีชีวิต (ways of life) ที่เป็นประชาธิปไตยด้วยหรือไม่ (เบวิม ชานีประศาสน์, 2529) ดังที่ แมคไอเวอร์ (Maciver, 1947) ยืนยันว่าประชาธิปไตยเป็นทั้งรูปแบบการปกครองและวิถีชีวิต และทั้งสองด้านนี้จะต้องดำเนินไปด้วยกัน ซึ่งวิถีชีวิตประชาธิปไตยนั้นได้มีนักวิชาการหลายท่านให้ทฤษฎีไว้ดังนี้

วิลเลียม อีเบนสไตน์ (William Ebenstein, 1964) เห็นว่าประชาธิปไตยที่เป็นวิถีชีวิตนั้นประกอบด้วยหลักสำคัญ 8 ประการ คือ

1. ยึดหลักเหตุการณที่สมเหตุสมผล (Rational Empiricism) เป็นหลักการที่สำคัญที่สุดด้านวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย หลักการนี้มีรากฐานจากความเคารพเชื่อมั่นในเหตุผลและนำหลักเหตุผลนั้นไปใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งทางด้านวัตถุและความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ และมีความเชื่อว่าบรรดาความรู้ทั้งหลายนั้นได้มาจากประสบการณ์ ดังนั้นความรู้ที่ได้จึงเป็นเพียงความจริงในชั่วขณะหนึ่งซึ่งอาจจะ เปลี่ยนไปได้เมื่อมีความรู้และประสบการณ์มากขึ้น หรือ

ถูกพิสูจน์ให้เป็นเป็นอย่างอื่น ดังนั้นบุคคลที่มีความเคารพเชื่อมั่นในหลักเหตุผลที่มีพื้นฐานตามความเป็นจริง จึงเป็นผู้ที่ยอมรับได้ง่ายว่าความคิดเห็นของคนมาซึ่งสิ่งที่ถูกต้องเสมอไป และจะยินดีให้คนวิเคราะห์วิจารณ์ความคิดเห็นของตนเพื่อที่จะได้นำมาปรับปรุง ดังนั้นผู้มีวิญญานประชาธิปไตยจะต้องเป็นผู้ที่เคารพเหตุผลและความจริง การเคารพในเหตุผล ความจริงและการอดทนต่อความคิดเห็นที่แตกต่างกันของคนจึง เป็นหลักการและวิถีทางที่สำคัญของประชาธิปไตย

2. เน้นความสำคัญของปัจเจกชน (Emphasis on the Individual) ลัทธิปัจเจกชนนิยมไม่ได้พัฒนามาจากคคิของศาสนายิว และคริสเตียน ตลอดมาจนถึงปรัชญาของลอค และ เจฟเฟอร์สัน ที่เห็นว่าบุคคลเป็นใหญ่ที่สุด มนุษย์แต่ละคนจะมีชีวิตความคิดอ่าน และรสนิยมของตนเองโดยไม่จำเป็นต้องเหมือนกัน สถาบันทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจทั้งหลายทั้งปวงต่างมีไว้เพื่อให้บุคคลมีความสุขสำราญยิ่งขึ้นไป มิได้มีไว้เพื่อรับใช้ผลประโยชน์ของสถาบันหรือผู้บริหารสถาบันนั้น ๆ ดังนั้นรัฐบาลจะกดขี่ข่มเหงบุคคลไม่ได้

3. ยึดถือทฤษฎีที่ว่ารัฐเป็นเครื่องมือของปวงชน (Instrumental Theory of the State) หน้าที่หลักของรัฐ คือการรักษาความสงบและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม นอกจากนั้นแล้วประชาชนเขาจะจัดการไปตามความประสงค์และความสามารถของเขาเอง รัฐบาลเป็นเพียงกลไกที่จะบริการประชาชนให้สามารถประกอบกิจกรรมอันเป็นประโยชน์สูงสุด รัฐไม่ควรก้าวล่วงเว้นแต่กรณีจำเป็นที่ประชาชนทำไม่สำเร็จ ซึ่งแตกต่างจากสังคมเผด็จการเบ็ดเสร็จที่รัฐอยู่เหนือบุคคล รัฐมีอำนาจสูงสุด

4. หลักแห่งความสมัครใจ (Principle of Voluntarism) ความสมัครใจเป็นแกนของกระบวนการปกครองระบอบประชาธิปไตย เพราะระบอบนี้รังเกียจการบังคับที่มี การกระทำตาม เชื่อตามแต่ต้องการให้บุคคลมีเสรีภาพและเป็นตัวของตัวเองในการตัดสินใจ ดังนั้นถ้าประชาชนไม่ต้องการอะไรเขาก็ไม่ถูกบังคับให้ทำ แต่ถ้าต้องการจะทำอะไรก็จะต้องรวมตัวกันทำกิจกรรมนั้น ๆ เอง เช่น รวมกันเป็นพรรคการเมือง

5. แนวความคิดว่ามีกฎหมายอยู่เบื้องหลังกฎหมาย (The law behind the law) แนวความคิดนี้มาจากลัทธิ Liberalism หลักการนี้ถือว่าสังคมเกิดขึ้นจากความสมัครใจมารวมกลุ่มกัน รัฐเองก็มีอำนาจหน้าที่ขึ้นมาได้เพราะประชาชนยินยอม ดังนั้นหากรัฐกดขี่ข่มเหงประชาชน ประชาชนอาจไม่ยอมและพร้อมอาจกันล้มรัฐบาลเสีย ข้อตกลงหรือกฎหมายนี้จึงอยู่สูงกว่ารัฐ กฎหมายไม่ใช่ว่าเป็นผลงานของรัฐ แต่มีมาก่อนรัฐ

6. เน้นความสำคัญของวิธีการ (Emphasis on means) ในสังคมประชาธิปไตย วิธีการกระทำกับเป้าหมายเป็นสิ่งสัมพันธ์กันโดยใกล้ชิด ไม่ยอมมาที่ถือว่าทำอะไรก็ได้ ครอบงำได้ที่สามารถบรรลุเป้าหมายได้ เพราะเชื่อว่าโดยทั่วไปแล้ว วิธีการอันหนึ่งจะนำไปสู่เป้าหมายอันหนึ่ง และเป้าหมายอันนั้นเองก็จะเป็นวิธีการไปสู่เป้าหมายอันต่อไป ดังนั้นจึงถือว่าทุกคนต้องปฏิบัติตามต่าง ๆ โดยวิถีทางที่เป็นธรรมจึงจะบรรลุเป้าหมายที่เป็นธรรม

7. การอภิปรายและการหาข้อตกลง (Discussion and Consent) เป็นวิธีการที่สังคมประชาธิปไตยใช้ตัดสินข้อพิพาท ข้อขัดแย้งทางความคิดเห็นและผลประโยชน์ต่าง ๆ โดยเปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็นอย่างเสรีและด้วยการใช้เหตุผล เพราะคงไม่มีความคิดของใครถูกต้องสมบูรณ์ที่สุด เป็นการใช้สติปัญญาในการแก้ไขปัญหา

8. มนุษย์ทุกคนมีความเสมอภาคกันเป็นพื้นฐาน (Basic equality of all human beings) มักจะมีผู้เข้าใจผิดอยู่มากว่าความเสมอภาคคือการที่ทุกคนจะต้องเหมือนกันหรือเท่าเทียมกันทุกประการ ที่จริงหมายถึงความความเท่าเทียมกันในขั้นพื้นฐาน เช่น สิทธิในชีวิตทรัพย์สิน และการแสวงหาความสุข จึงไม่ได้หมายความว่าทุกคนมีความสุขเท่ากัน แต่หมายความว่าผู้มีสิทธิเลือกหาความสุขจากชีวิต จากการทำงานตามวิถีทางที่เขาต้องการ ไม่ว่าบุคคลนั้นจะแตกต่างกันด้วยเหตุอื่น เช่น ชชาติ ชั้นวรรณะ เพศ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าความเสมอภาคในสังคมประชาธิปไตย หมายถึงความเสมอภาคแห่งโอกาส ทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมกันที่จะมีชีวิตที่ดีที่มีความสุขตามที่ตนปรารถนา แม้ว่าความสามารถของบุคคลจะไม่เท่ากัน แต่รัฐบาลประชาธิปไตยที่ดีก็ควรจะทำให้ทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมกันมากขึ้น เช่น ขยายการศึกษาฟรี ทำให้คนจนมีโอกาสเรียนมากขึ้น เป็นต้น

ทินตันท์ นาคะตะ (2517) ได้อธิบายถึงวิถีชีวิตที่เป็นประชาธิปไตยไว้ดังนี้

1. การมีจิตใจสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตย มีความต้องการระบอบประชาธิปไตยมากกว่าแบบอื่น

2. ยึดมั่นในความสำคัญและศักดิ์ศรีของบุคคล เชื่อมมั่นในความเสมอภาคของบุคคล และรู้จักเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น

3. เคารพในกติกาของประชาธิปไตยและมีข้อผูกพันที่จะปฏิบัติตามกติกานั้น

4. สนใจในการมีส่วนร่วมทางการเมือง

5. มีความสำนึกในหน้าที่พลเมืองของตนเอง เช่น การปฏิบัติตามกฎหมาย

การเคารพกฎหมาย

6. มองโลกในแง่ดี มีความไว้วางใจผู้อื่น
7. รู้จักวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผลและสร้างสรรค์
8. จะต้องไม่มีจิตใจเป็นเผด็จการ

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2523) เห็นว่าวิถีชีวิตประชาธิปไตย ได้แก่การมีใจกว้างที่จะพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ด้วยวิจารณญาณ อาศัยการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันก่อนที่จะมีการตัดสินใจ รู้จักประนีประนอม ไม่ใช้ตัดสินปัญหาข้อขัดแย้งด้วยการใช้กำลังรุนแรง มีขั้นตอนระดมความคิดเห็นของผู้คนที่แตกต่างกันไปจากตัว เคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น ตลอดจนยอมรับความเสมอภาคระหว่างบุคคล

วิสุทธ์ โพธิ์แท่น (2524) ได้สรุปไว้ว่าวิถีชีวิตประชาธิปไตยจะต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. ความมีเหตุผลหรือการกระทำที่มีเหตุผล
2. มีการเคารพซึ่งกันและกัน ทั้งมีการเคารพในความเป็นมนุษย์ และ เคารพในความสามารถของกันและกัน
3. การตกลงใจด้วยการถกเถียง ประนีประนอมและอดกลั้นในความคิดเห็นที่แตกต่างกัน
4. การดำเนินชีวิตอย่าง เสรีภายใต้กฎหมาย และไม่ถูกแทรกแซงอย่างไม่จำเป็นโดยรัฐ

เอนก สิทธิประศาสน์ (2532) ได้กล่าวว่าวิถีชีวิตที่เป็นประชาธิปไตยจะต้องประกอบด้วยหลักการดังนี้

1. หลักการใช้เหตุผลในการดำเนินชีวิต
2. หลักความสมัครใจ
3. หลักความมีน้ำใจเป็นนักกีฬา
4. หลักการแก้ปัญหาด้วยวิธีสันติ
5. หลักการเกี่ยวกับความมีระเบียบวินัย
6. หลักความสำนึกเกี่ยวกับคุณค่าและศักดิ์ศรีของบุคคล

จรูญ สุภาพ (2532) ได้กล่าวว่าวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยอาจจะแยกกล่าวได้ดังนี้

1. การใช้เหตุผลด้วยการทดลองหรือการทดสอบจากสภาพความเป็นจริง

2. การให้ความสำคัญแก่บุคคล
3. ความเชื่อมั่นที่ว่ารัฐเป็นแต่เพียง เครื่องมือเท่านั้น
4. การยึดถือหลักของความสมัครใจ
5. หลักที่เชื่อกันว่ามีกฎหมายสูงสุดอยู่เหนือกฎหมายของรัฐ
6. การยึดถือหรือการให้ความสำคัญในเรื่องวิธีการ
7. ความเชื่อมั่นเกี่ยวกับหลักของการอภิปราย และความยินยอม
8. มีน้ำใจประชาธิปไตย เช่น จิตใจที่กว้างขวาง
9. ความสำนึกเกี่ยวกับคุณค่าและศักดิ์ศรีของบุคคล
10. เคารพกฎเกณฑ์และกติกาของการปกครองแบบประชาธิปไตย
11. ความสนใจที่จะมีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง
12. ความเป็นพลเมืองดี
13. การฝึกหัดมองโลกในทางดีและคิดเห็นในแง่ดี
14. การรู้จักใช้เหตุผล ทั้งในการคิด วิพากษ์วิจารณ์และปฏิบัติ

จากทรรศนะของนักรัฐศาสตร์หลายท่านที่กล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยนั้นประกอบด้วย ความมีเหตุผลและการกระทำที่มีเหตุผล เน้นความสำคัญของปัจเจกชน ยึดถือทฤษฎีที่รัฐเป็นเครื่องมือของประชาชน หลักแห่งความสมัครใจ เน้นความสำคัญของวิธีการ การอภิปรายและหาข้อตกลง มนุษย์ทุกคนมีความเสมอภาคกันเป็นพื้นฐาน มีจิตใจสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตย ยึดมั่นในความสำคัญและศักดิ์ศรีของบุคคล เคารพในกติกาของประชาธิปไตย ความประนีประนอมและความอดกลั้น การแก้ปัญหาโดยสันติวิธี ความเป็นพลเมืองดี และความมีระเบียบวินัย

ค่านิยมประชาธิปไตย

เต็มศิริ บุณยสิงห์ (2526) ได้อธิบาย "ค่านิยม" ว่า คือ "แนวความคิดที่แต่ละบุคคลยอมรับ พอใจที่จะเลือกนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติ มนุษย์จะทำอะไรหรือคิดอะไร ย่อมเป็นไปตามค่านิยมที่ยึดถือ" ดังนั้นการดำเนินชีวิตในสังคมประชาธิปไตยโดยยึดถือค่านิยมที่สอดคล้องกันย่อมจะช่วยให้ส่งเสริมและพัฒนาระบบประชาธิปไตย ก่อนจะศึกษาเรื่องค่านิยมประชาธิปไตย

เราควรจะศึกษาความหมายของคำนิยามเสียก่อน นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของคำ
ว่าคำนิยามไว้ดังนี้

คาร์รอล เอช มิลเลอร์ (Carroll H. Miller, 1965) อธิบายว่า "คำนิยาม
เป็นทัศนคติและความเชื่อที่ฝังลึกในชีวิตรอบบุคคลที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลทุก ๆ ด้าน
จากพฤติกรรมที่ง่าย ๆ และธรรมดาที่สุด จนกระทั่งพฤติกรรมที่สลับซับซ้อน เช่น การแสดงความคิด
เห็น การเลือกคู่ อุคมคติ ความซื่อสัตย์ ตลอดจนคำนิยามทางการเมือง"

มิลตัน โรคิช (Milton Rokeach, 1968) ได้ให้ความหมายของคำว่า คำนิยาม
หมายถึง รูปแบบของความเชื่อ (belief) ที่แต่ละคนยึดถืออยู่ว่าแต่ละคนควรปฏิบัติตนอย่างไร
หรือสิ่งใดที่มีคุณค่า ไม่มีคุณค่า คำนิยามแตกต่างจากเจตคติ (attitude) และความเชื่อเพราะ
คำนิยามไม่ได้เกี่ยวข้องกับสิ่งของบุคคล หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเฉพาะอย่าง แต่คำนิยามสัมพันธ์กับ
ทุกสิ่ง โดยทั่วไป และมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคล คำนิยามยังมีความหมายเป็นมาตรฐานใน
การตัดสินใจว่าสิ่งใดเลวหรือดี และใช้ในการตัดสินใจพฤติกรรมของแต่ละบุคคลด้วย

คาร์เตอร์ วี กู๊ด (Carter V. Good, 1973) ให้ความหมายของคำนิยามว่า
หมายถึง "ลักษณะที่พิจารณาว่ามีความสำคัญทางจิตวิทยา สังคม ศีลธรรมหรือสุนทรียภาพ"

พริส หันนาคินท์ (2516) มีความเห็นว่า คำนิยาม หมายถึง "การยอมรับนับถือและ
พร้อมที่จะปฏิบัติตามคุณค่าที่คนหรือกลุ่มคนเมื่ออยู่ต่อสิ่งต่าง ๆ ซึ่งอาจเป็นวัตถุ ความคิด อุคมคติ
รวมทั้งการกระทำในด้านเศรษฐกิจ สังคม จริยธรรมและสุนทรียภาพ ทั้งนี้โดยได้พิจารณาประเมิน
ค่าจากทัศนะต่าง ๆ โดยถี่ถ้วนและรอบคอบแล้ว"

ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา (2523) ให้ความหมายของคำนิยามว่า "คือการนำ
คุณค่าต่อสิ่งต่าง ๆ ในชีวิตของบุคคล ไม่ว่าจะเป็นความคิด อุคมการณ์ ผู้คนหรือสิ่งของ นับว่า
คำนิยามมีความหมายเป็นระดับอุคมคติ หรือหลักในการดำเนินชีวิต ในการเลือก ตัดสินใจและ
ประเมินค่าของบุคคล"

สรุปได้ว่า คำนิยาม หมายถึง ความคิด ความเชื่อ ทัศนคติที่บุคคลหรือสังคมเห็นว่า
มีคุณค่าและเลือกที่จะปฏิบัติ

คำนิยามจัดเป็นเครื่องชี้หนทางในการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคม จึงจัดเป็นสิ่งที่มีความ
สำคัญมากแก่บุคคล คำนิยามมีบทบาทหน้าที่สำคัญ 3 ประการ คือ ประการแรกทำหน้าที่
เป็นเครื่องกำหนดหรือเครื่องตัดสินใจแก่บุคคลในการตัดสินใจ ประการที่สองคำนิยามทำหน้าที่

เป็นแผนชีวิตให้แก่บุคคล โดยที่ค่านิยมทั้งหมดที่บุคคลยึดถืออยู่จะช่วยบอกให้บุคคลทราบว่าควร
จะดำเนินชีวิตไปเช่นไร ประการที่สาม ค่านิยมทำหน้าที่เป็นเครื่องคุ้มกันมิให้บุคคลประพฤติน
นอกระเบียบของสังคม หรือทำหน้าที่ด้านการควบคุมพฤติกรรมของบุคคลนั่นเอง (เพ็ญแข
ประจนปัญญานิก และ อ้อมเดือน สดมณี, 2530) จะเห็นได้ว่าค่านิยมมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อ
การดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคม ดังนั้นค่านิยมประชาธิปไตยจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสังคม
ประชาธิปไตย เพราะจะช่วยเอื้ออำนวยหรือสนับสนุนการปกครองและการดำเนินชีวิตในสังคม
ประชาธิปไตย ในเรื่องนี้นักรัฐศาสตร์หลายคนได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับค่านิยมประชาธิปไตยไว้
ดังนี้

แดเนียล วิท (Daniel Wit, 1953) นักรัฐศาสตร์ชาวอเมริกันให้ความเห็นว่า
ค่านิยมประชาธิปไตยนั้นมีอยู่ 4 ประการด้วยกันคือ

1.ทัศนคติที่ดีที่มีต่อเพื่อนมนุษย์ ค่านิยมประเภทนี้เป็นการมองโลกในด้านดี คือ
เห็นว่าปัญหาทั้งหลายทั้งปวงของมนุษย์นั้น มนุษย์สามารถแก้ไขได้ด้วยกำลังและปัญญาของมนุษย์
ซึ่งตรงกันข้ามกับการมองโลกในด้านร้าย (Pessimism) ซึ่งนอกจากจะก่อให้เกิดความรู้สึก
ท้อแท้แล้ว ในหลายวัฒนธรรมยังก่อให้เกิดความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกันด้วย ซึ่งผลที่ตามมา
คือไม่สามารถรวมตัวกันได้ หรือไม่ปรารถนาที่จะรวมตัวกัน การมองโลกในด้านดีที่กล่าวนี้
ส่วนหนึ่ง เป็นความเชื่อที่ว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่มีเหตุผล และการใช้เหตุผลของมนุษย์จะสามารถ
ทำให้มนุษย์เอาชนะสิ่งแวดล้อมและเอาชนะความบกพร่องของตนเองได้

2. ทัศนคติที่ถือว่ารัฐบาลเป็นเครื่องมือของสังคม ค่านิยมดังกล่าวมีวิวัฒนาการ
มานานตั้งแต่สมัยกรีก กล่าวคือเป็นความเชื่อที่ว่ารัฐนั้นเกิดมาเพื่อที่จะรับใช้มนุษย์ เช่นเดียวกับ
วัตถุและสิ่งของทั้งหลายที่มนุษย์สร้างขึ้นมานั้นเอง มนุษย์สร้างรัฐหรือรัฐบาลขึ้นมาเพราะมนุษย์
แต่ละคนไม่สามารถบรรลุถึงความสุข ความปรารถนา และความดีงามสูงสุดได้หากอยู่กันตาม
ลำพังด้วยเหตุนี้รัฐจึงต้องอยู่ภายใต้บังคับการหรือควบคุมดูแลของประชาชน เพื่อให้กระทำในสิ่งที่
ประชาชนปรารถนา นอกจากนั้นแล้วทัศนคติดังกล่าวนี้ยังเชื่อว่าอะไรหลายอย่างสามารถบรรลุ
ได้โดยกระบวนการทางการเมือง กล่าวคือรัฐสามารถสนองความต้องการของแต่ละคนได้
การเมืองจึงเป็นสิ่งจำเป็น เป็นสิ่งที่ต้องรู้ จะต้องปฏิบัติมิใช่สิ่งสกปรกน่ารังเกียจ ประชาชน
ควรจะไปร่วมมีบทบาททางการเมืองอย่าง เสรีภาพและเท่าเทียมกัน

3. ค่านิยมปัจเจกชนนิยม ปัจเจกชนนิยมเป็นลัทธิหรือความเชื่อที่ว่า คนแต่ละคนนั้นเป็นสิ่งประเสริฐที่สุด เป็นสิ่งที่พระเจ้าในลักษณะที่ดีพร้อม สิทธิเสรีภาพ เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คิดมาพร้อม ๆ กับการเป็นคน ซึ่งไม่มีใคร แม้แต่บิดามารดาผู้ให้กำเนิดจะละเมิดได้ รัฐไม่มีสิทธิเหนือบุคคลแต่ละคน ไม่ว่าจะด้วยความปรารถนาดีเพียงใด นอกจากนั้นแล้วปัจเจกชนนิยมยังเป็นค่านิยมที่คนแต่ละคนจะเป็นตัวของตัวเอง ไม่จำเป็นต้องคิดเห็นหรือมีแบบวิธีการเป็นอยู่ที่เหมือนกับใคร ยิ่งในเรื่องความคิดแล้ว ผู้นิยมลัทธินี้จะถือความคิดของแต่ละคนเป็นสิ่งสำคัญสูงสุด ซึ่งเป็นบุคลิกของแต่ละคน ไม่สมควรที่จะถูกอิทธิพลของคนอื่นหรือกลุ่ม หรือส่วนใหญ่มายำบดบังองค์การทางการเมือง เช่น รัฐ ศาล ตำรวจ ฯลฯ มีไว้เพื่อทำให้แต่ละคนมีความปลอดภัยมากที่สุด และสามารถเจริญเติบโตก้าวหน้าและประสบความสำเร็จสูงสุดในชีวิตได้ตามแต่ใจปรารถนาของแต่ละคน

4. สิทธิในการปฏิบัติของประชาชน ค่านิยมนี้มักมีรากฐานมาจากปัจเจกชนนิยมและความเชื่อที่ว่ารัฐมีไว้เพื่อเป็นเครื่องมือของสังคม กล่าวคือหากบุคคลในสังคมมีความรู้สึกว่ารัฐมิใช่เครื่องมือ (Means) แต่กลายเป็นจุดประสงค์ (Ends) หรือ "นาย" ประชาชนแล้ว ไซ้ เอกชนก็กลายเป็นเครื่องมือของรัฐ แทนที่จะตรงข้ามกัน และเอกชนในภาวะดังกล่าวย่อมจะสูญเสียสิทธิเสรีภาพอันเป็นสิ่งหาแทน เอกชนย่อมมีสิทธิที่จะเปลี่ยนแปลงสภาวะดังกล่าวได้ด้วยการร่วมมือกันลุกขึ้นต่อต้านอำนาจดังกล่าวนี้ เพื่อให้รัฐและรัฐบาลกลับมาเป็นสมบัติของประชาชนอีก สิทธิในการปฏิบัตินี้ จอห์น ลอค (John Locke) ได้เขียนไว้ว่า เป็นสิ่งที่จำเป็นในระบอบประชาธิปไตย แต่การปฏิบัติดังกล่าวจะเป็นการกระทำของประชาชน ไม่ใช่การฉวยอำนาจของบุคคลกลุ่มหนึ่งกลุ่มใด

ซีมัวร์ มาร์ติน ลิปเซท (Seymour Martin Lipset อ้างถึงใน พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว และ พลศักดิ์ จิรากรศิริ, 2524) ได้กล่าวถึงรูปแบบหลักของค่านิยมที่สนับสนุนการปกครองแบบประชาธิปไตยไว้ดังนี้

1. การยึดความสำเร็จจากความสามารถของบุคคลยิ่งกว่าชาติกำเนิด (achievement)
2. ยึดสากลนิยม (universalism)
3. ปฏิบัติหน้าที่เฉพาะเจาะจงยิ่งขึ้น (specificity)
4. ให้ความสำคัญไม่เลือกเพศพันธ์ (equalitarianism)

กมล สมวิเชียร (2520) มีความเห็นว่า ค่านิยมที่มีส่วนเอื้ออำนวยต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย กล่าวคือ

1. ความเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ เห็นอกเห็นใจกัน
2. การรู้สึกในหน้าที่ของความเป็นเพื่อนมนุษย์ต่อกัน
3. ความมาฝ่สันติและหาทางแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง โดยสันติ

ธามินทร์ กรัยวิเชียร (2520) กล่าวว่า ค่านิยมประชาธิปไตยนั้นประกอบด้วย

1. การแยกเรื่องส่วนตัวออกจากเรื่องของส่วนรวมให้จงได้ โดยคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ
2. ยึดหลักธรรมอันสำคัญในพุทธศาสนาที่ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นสรณะ
3. จักต้องยกย่องและ เคารพเฉพาะบุคคลที่เป็นคนดี คนเด่นวิชา และมีผลงานเพื่อส่วนรวมดีเด่น

จากการศึกษาหลักการประชาธิปไตย วิถีชีวิตประชาธิปไตย และค่านิยมประชาธิปไตยดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้รวบรวมเป็นค่านิยมประชาธิปไตยที่จะใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้โดยพิจารณาจากความถี่ที่ถูกกล่าวถึง แบ่งออกเป็น 7 ด้านด้วยกันคือ

1. หัสนคติที่ดีต่อเพื่อนมนุษย์ คือ การมองโลกในด้านดี ปัญหาทั้งหลายไม่อยู่เหนือความสามารถของมนุษย์ มีความไว้วางใจผู้อื่น มีความเอื้อเพื่อเผื่อแผ่เห็นอกเห็นใจกัน และรู้สึกในหน้าที่ของความเป็นเพื่อนมนุษย์ต่อกัน มีความรู้สึกต่อกันฉันพี่น้อง โดยไม่แบ่งเชื้อชาติ เพศ ผิวพรรณ หรือลัทธิความเชื่อ

2. บัณฑิตนิยม หรือ เคารพในบัณฑิต คือ ค่านิยมที่มีความเชื่อว่าลัทธิเสรีภาพเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ติดมาพร้อมกับการเป็นคน ซึ่งไม่มีใครจะละเมิดได้ แต่ในสังคมประชาธิปไตย ลัทธิเสรีภาพจะต้องอยู่ภายในขอบเขตแห่งระเบียบหรือความเรียบร้อยของสังคม นอกจากนั้นแล้วบัณฑิตยัง เป็นค่านิยมที่คนแต่ละคนจะเป็นตัวของตัวเอง ความคิดของแต่ละคนเป็นสิ่งสำคัญสูงสุด ไม่สมควรที่จะถูกอิทธิพลของคนอื่น หรือกลุ่ม หรือส่วนใหญ่เข้ามาบังคับ จะต้องมีความคิดเห็นเป็นของตนเอง ซึ่งตั้งอยู่บนข้อเท็จจริงที่ถูกต้องและรู้จักตัดสินใจปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเอง ไม่ยอมให้ผู้อื่นใช้อำนาจสั่งการหรือการหลอกลวงเพื่อใช้ตนเป็นเครื่องมือ รวมทั้งต้องมีความเคารพในความคิดเห็นของบุคคลอื่น

3. ความยึดมั่นในหลักเหตุผลและรักความเป็นธรรม คือมีความเชื่อมั่นในเหตุผล ให้ความสำคัญแก่กระบวนการหรือวิธีการค้นหาคำตอบที่ถูกต้องหรือเหมาะสม ซึ่งเป็นหลักเชิงวิทยาศาสตร์ ใช้เหตุผลเป็นเครื่องตัดสินใจตัดสินปัญหาต่าง ๆ โดยไม่ยอมให้อารมณ์ของคนมีอิทธิพลเหนือเหตุผลในการแก้ปัญหาและตัดสินใจ และยึดถือความถูกต้องและความเป็นธรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ไม่ยอมก้มหัวให้กับอำนาจใด ๆ ที่ไม่เป็นธรรม และกล้าที่จะแสดงพฤติกรรมเพื่อรักษาความเป็นธรรม

4. ความรับผิดชอบต่อนตนเองและสังคม ในด้านความรับผิดชอบต่อนตนเองจะต้องรู้จักควบคุมตนเอง เป็นที่พึ่งของตนเองได้ ไม่เป็นภาระของผู้อื่น เอาใจใส่และทำหน้าที่ของตนเองอย่างดีเมื่อได้รับมอบหมายงาน ในด้านความรับผิดชอบต่อสังคมจะต้องสนใจ กระตือรือร้น ให้ความร่วมมือ ร่วมคิด ร่วมแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของสังคมที่ตนเองอยู่

5. ค่านึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ คือการกระทำใด ๆ ที่มุ่งถึงผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก โดยการแยกเรื่องส่วนตัวออกจากเรื่องของส่วนรวม รู้จักเสียสละทรัพย์ กำลังกาย กำลังความคิด เวลา โดยพิจารณาตามเหตุผลและความเหมาะสม และไม่ละเลยเพิกเฉยต่อการกระทำใด ๆ ที่จะเกิดผลประโยชน์ต่อส่วนรวม

6. ความอดกลั้น ระเบียบวินัยและความไม่ลั่นดี คือ การยับยั้งชั่งใจ ไม่ให้กระทำการใด ๆ โดยไร้เหตุผล ขาดสติ มีอคติ ขาดความสุจริต เอาแต่ใจตนเอง โดยจะต้องมีความอดกลั้นต่อความหลากหลายในพฤติกรรมและความคิดเห็นของผู้อื่นที่บุคคลนั้นยังไม่ละเมิดศีลธรรมและเสรีภาพของผู้อื่น จะต้องเคารพและปฏิบัติตามกฎและระเบียบแบบแผนของสังคม ยอมรับและปฏิบัติตามมติของกลุ่ม จะต้องรู้จักผ่อนปรนประนีประนอม หาทางออกร่วมกัน ไม่ยึดถือเหตุผลเดียว ประโยชน์ของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดฝ่ายเดียว ไม่แก้ไขปัญหาด้วยวิธีการที่รุนแรง

7. เชื่อมมั่นในความเสมอภาคและความสามารถของมนุษย์ หมายถึง การมีความเชื่อมั่นในความสามารถของผู้อื่นและความเสมอภาคของมนุษย์ โดยถือว่าบุคคลทุกคนมีความเท่าเทียมกันในฐานะที่เป็นมนุษย์ จะต้องได้รับศักดิ์ศรี คุณค่าของคนโดยเท่าเทียมกัน ได้รับโอกาสต่าง ๆ ในทางสังคมอย่างเดียวกัน และได้รับสิทธิทางการเมืองโดยเท่าเทียมกัน

ค่านิยมประชาธิปไตยทั้ง 7 ด้านนี้ สรุปรมาจากแนวคิดของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้น ที่เห็นว่าผู้ที่มีค่านิยมหรือวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยจะต้องมีลักษณะ เช่นใด ซึ่งผู้วิจัยจะใช้เป็นกรอบในการศึกษาเปรียบเทียบค่านิยมประชาธิปไตยของนักเรียนในระดับ

มัธยมศึกษาตอนปลาย ในโรงเรียนต่างสังกัด กรุงเทพมหานคร

การขัดเกลาทางการเมือง (Political Socialization)

ความหมายของการขัดเกลาทางการเมือง

คำว่า Political Socialization ได้มีผู้ใช้ภาษาไทยแทนคำคำนี้แตกต่างกันไป เช่น การเรียนรู้ทางการเมือง สังคมกรรมทางการเมือง การอบรมกล่อมเกลาทางการเมือง สังคมประภคการเมือง และการขัดเกลาทางการเมือง ไม่ว่าจะใช้คำใดแทนคำว่า Political Socialization ก็ตาม แต่ความหมายของคำคำนี้ย่อมเหมือนกัน ซึ่งได้มีนักรัฐศาสตร์หลายท่านให้ความหมายของคำว่า Political Socialization หรือการขัดเกลาทางการเมืองไว้ดังต่อไปนี้

เจมส์ เอส โคลแมน (James S. Coleman, 1968) ได้ให้ความหมายไว้ว่าการขัดเกลาทางการเมือง หมายถึง กระบวนการที่บุคคลได้มาซึ่งทัศนคติต่อระบบการเมืองต่อบทบาทของคนในระบบการเมือง รวมทั้งการมีความรู้และความสำนึกในความสามารถในทางการเมืองของตน

เฟรด ไอ กรีนสไตน์ (Fred I. Greenstein, 1968) ได้ให้ความหมายไว้ว่าการขัดเกลาทางการเมือง หมายถึง การให้ข่าวสาร การปลูกฝังค่านิยม และการให้ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติต่าง ๆ ทางการเมือง โดยผ่านองค์การหรือสถาบันที่มีความรับผิดชอบอย่างเป็นทางการในการอบรมสั่งสอนด้านการเมือง

เคนเนธ พี แลงตัน (Kenneth P. Langton, 1969) กล่าวว่า การขัดเกลาทางการเมืองเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับวิถีทางของการสืบทอดวัฒนธรรมทางการเมืองภายในสังคมหนึ่ง ๆ จากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งและเป็นกระบวนการสืบทอดผ่านทางองค์กรของสังคม เช่น ครอบครัว กลุ่มเพื่อน โรงเรียน สื่อมวลชน ซึ่งจะทำให้แต่ละคนได้เรียนรู้ในการที่จะกำหนดรูปแบบของตนในส่วนที่สัมพันธ์กับการเมืองให้เหมาะสม

ไมเคิล รัช และ ฟิลลิป แอลธอฟฟ์ (Michael Rush and Phillip Athoff, 1971) เห็นว่าการขัดเกลาทางการเมืองเป็นกระบวนการที่ปัจเจกบุคคลรู้จักว่าตนอยู่ในระบบการเมือง ทำให้เกิดมโนคติหรือปฏิบัติการต่อปรากฏการณ์ทางการเมือง กระบวนการนี้เกิดขึ้นจาก

สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่ และยังเกิดจากการปะทะสังสรรค์ (interaction) ของบุคลิกภาพและประสบการณ์ของแต่ละบุคคลด้วย

จากทฤษฎะดังกล่าวข้างต้นอาจสรุปได้ว่า การขัดเกลาทางการเมือง หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่บุคคลได้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมือง อันได้แก่ ทศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม หรืออุดมการณ์ที่มีต่อการเมือง จากอนุชนรุ่นหนึ่ง ไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง โดยอาศัยสื่อกลางต่าง ๆ เช่น ครอบครัว กลุ่มเพื่อน สถาบันการศึกษา กลุ่มอาชีพ สื่อมวลชนต่าง ๆ

สถาบันในกระบวนการขัดเกลาทางการเมือง

ริชาร์ด อี ดอร์สัน และ เคนเนท พรูวิท (Richard E. Dawson and Kenneth Prewit, 1959) ได้กล่าวว่าบุคคลจะได้รับการขัดเกลาทางการเมืองได้ 2 ทางคือ

1. การขัดเกลาแบบเป็นทางการ คือ การขัดเกลาโดยการสืบสอบโดยตรง มีหลักสูตร แผนการสอน มีการกำหนดระยะเวลา ตลอดจนวิธีการที่จะใช้สอน

2. การขัดเกลาแบบไม่เป็นทางการ คือ การขัดเกลาโดยไม่ตั้งใจ อาจจะมีเกิดจากการพูดคุยปะทะสังสรรค์แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกลุ่ม หรือระหว่างกลุ่มของบุคคลในองค์กรต่าง ๆ โดยไม่มีการวางแผนล่วงหน้า วางหลักสูตร หรือกำหนดวิธีการสอนไว้เลย

ซึ่งการขัดเกลาทางการเมืองทั้งแบบเป็นทางการและแบบไม่เป็นทางการ ส่วนมากแล้วได้มาโดยผ่านองค์กรหรือสถาบันที่สำคัญ ๆ ดังนี้

1. สถาบันครอบครัว

ครอบครัวเป็นสถาบันที่มนุษย์มีความเกี่ยวข้องตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ระยะเวลาที่มนุษย์ต้องอาศัยพ่อแม่หรือครอบครัวเป็นระยะเวลาที่ยาวนานกว่าสัตว์ทุกชนิดกว่าที่จะพึ่งตนเองได้ ในระยะเวลาดังกล่าวนี้เป็นช่วงที่นักจิตวิทยาส่วนใหญ่ยอมรับแล้วว่า จะมีผลต่อลักษณะนิสัยใจคอ บุคลิกภาพของมนุษย์เมื่อโตเป็นผู้ใหญ่ มนุษย์เริ่มได้รับการขัดเกลาทางการเมืองจากครอบครัวเป็นหน่วยแรกสุด สำหรับวิธีการของครอบครัวในการขัดเกลาทางการเมือง ส่วนใหญ่มักจะเป็นแบบไม่เป็นทางการ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูก ถ้าพ่อแม่ผู้ปกครองมีความเข้าใจความต้องการของลูก ส่งเสริมให้ลูกมีความกล้าที่จะแสดงออก ส่งเสริมให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์โดยมีพ่อแม่คอยดูแลให้คำแนะนำ กระตุ้นให้ลูกแสดงความคิดเห็นในกิจการ

ต่าง ๆ ของครอบครัวเท่าที่จะเหมาะสมกับวัย ก็จะทำให้เด็ก ๆ รู้จักสิทธิ หน้าที่ของตนเอง ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่สอดคล้องกับระบบการ เมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตย เมื่อโตเป็นผู้ใหญ่ก็จะสามารถอยู่ในระบบสังคมแบบประชาธิปไตยได้อย่างดี ในทางตรงกันข้าม ถ้าชีวิตในครอบครัวของเด็กเป็นแบบที่ถูกพ่อแม่กดขี่ ไม่ยอมมาให้เด็กเสนอความคิดเห็น เด็กที่ได้รับการหล่อหลอมมาแบบนี้ก็จะมีบุคลิกภาพที่นิยมการกดขี่ เช่นเดียวกับที่เขาได้รับในวัยเด็ก ซึ่งย่อมไม่เป็นผลดีต่อการปกครองแบบประชาธิปไตย หรือเด็กอาจจะได้รับการขัดเกลาทางการเมืองโดยการเลียนแบบ เช่น ถ้าสมาชิกของครอบครัวชอบพูดคุยเรื่องการเมือง สนใจพรรคการเมืองใด พรรคการเมืองหนึ่ง เด็กก็มักจะมีความโน้มที่จะสนใจพรรคการเมืองนั้นตามไปด้วย เป็นต้น (ประสิทธิ์ สวาสต์ญาติ, 2519 และ จุมพล ทิมพานิช, 2531)

2. สถาบันการศึกษา

มนุษย์เราในสมัยปัจจุบันใช้เวลาในการศึกษาในสถาบันการศึกษาเป็นระยะ เวลาไม่น้อยทีเดียวยิ่ง เรียนสูงเท่าใดก็ยิ่งใช้ชีวิตในสถาบันศึกษานานขึ้นเท่านั้น ดังนั้นสถาบันการศึกษาจึงมีอิทธิพลอย่างมากต่อบุคคล การขัดเกลาทางการเมืองโดยผ่านสถาบันการศึกษามีทั้งแบบที่เป็นทางการและแบบไม่เป็นทางการ ในแบบที่เป็นทางการ เช่น การสอนวิชาสังคมศึกษาที่มีเนื้อหาหรือข้อความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับการเมืองโดยตรง เป็นต้น ส่วนในแบบไม่เป็นทางการเช่น ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน การปฏิบัติตนของครู เพราะครูจะเป็นแม่พิมพ์ที่ผู้เรียนจะเอาอย่าง หรือการส่งเสริมให้เด็กจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรต่าง ๆ เช่น คณะกรรมการนักเรียน สภานักเรียน ชุมนุ่มต่างๆ เพราะสิ่งเหล่านี้จะช่วยให้นักเรียนมีโอกาสฝึกฝนการใช้สิทธิ และปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสถาบันการศึกษาและของสังคม เป็นการเตรียมตัวรับภาระของสังคมเมื่อพวกเขาสำเร็จการศึกษาแล้ว ดังนั้นทัศนคติ ค่านิยมและความคิดเห็นของกลุ่มผู้ที่ได้รับการหล่อหลอมจากสถาบันการศึกษาในลักษณะที่กล่าวมาจะเป็นทัศนคติและความคิดเห็นที่ส่งเสริมระบบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตย ในทางตรงกันข้ามถ้าบรรยากาศของสถาบันการศึกษาจะเป็นแบบการเน้นการใช้อำนาจ กดขี่ ช่มชู้ผู้ศึกษาแล้ว ผู้ที่ได้รับการหล่อหลอมมาในลักษณะเช่นนี้ก็จะไม่ตระหนักว่าเขามีสิทธิและหน้าที่อะไรบ้าง เขามักกลัวที่จะแสดงออกซึ่งความคิดเห็น และขาดความสนใจที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองการปกครอง การอบรมถ่ายทอดลักษณะนี้ นับว่าเป็นอันตรายอย่างยิ่งต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย (ประสิทธิ์ สวาสต์ญาติ, 2519)

3. กลุ่มเพื่อน

กลุ่มเพื่อนเป็นกลุ่มปฐมภูมิประกอบด้วยบุคคลที่มีอายุและฐานะทางสังคมทัดเทียมกัน โดยทั่วไปมีความสำคัญในการให้การเรียนรู้ทางสังคมและการปรับตัวของบุคคลในสังคม โดยเฉพาะในสังคมสมัยใหม่ที่ได้รับการพัฒนาอย่างมาก เช่น สังคมเมืองใหญ่ ๆ เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะในสังคมสมัยใหม่ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมตลอดจนเทคนิควิทยาการสมัยใหม่เป็นไปอย่างรวดเร็วจนเกิดช่องว่างระหว่างคนต่างรุ่น พ่อแม่ในสายตาของเด็กกลายเป็นคนล่าสมัย หัวโบราณตามโลกไม่ทัน เมื่อเด็ก ๆ มีปัญหาจึงมักจะหันเข้าหาเพื่อน ในแง่ของกลุ่มเพื่อนเลยเข้ามาช่วยถ่ายทอกระเบียบวิธีคุณค่าต่างๆให้ ในกรณีของการให้การศึกษาทางการเมืองก็เช่นเดียวกัน เป็นที่ยอมรับกันว่ากลุ่มเพื่อนมิได้มีบทบาทยิ่งหย่อนไปกว่าครอบครัวและโรงเรียน โดยเฉพาะในช่วงที่เด็กอยู่ในวัยรุ่น และวัยที่เป็นผู้ใหญ่ (จุมพล หนิมพานิช, 2531)

4. สื่อมวลชน

สื่อมวลชน หมายถึง สื่อหรือช่องทางของการสื่อสารมวลชน ซึ่งได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุโทรทัศน์ ภาพยนตร์ หนังสือ นิตยสาร โดยทั่วไปมีหน้าที่สำคัญดังนี้คือ หน้าที่เสนอข่าวสาร เสนอความเห็น บริการการศึกษา และหน้าที่ทางด้านการบันเทิง ซึ่งหน้าที่เหล่านี้ โดยเฉพาะหน้าที่เสนอข่าวและเสนอความเห็นซึ่งมีผลต่อทัศนคติ ความนิยมเอียงทางการเมืองของบุคคล เพราะข่าวที่เสนอทุกวันส่วนหนึ่ง เป็นข่าวที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ทางการเมืองที่สื่อมวลชนถ่ายทอดจากรัฐบาลสู่ประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมสมัยใหม่ซึ่งมีความก้าวหน้าของวิทยาการด้านการสื่อสาร จึงทำให้มีการแพร่กระจายของข่าวสารทางการเมืองและข่าวสารอื่น ๆ ได้อย่างรวดเร็ว นอกจากสื่อมวลชนจะมีบทบาทในการกระจายข่าวสารแล้วยังมีบทบาทในการส่งผ่านค่านิยม ความเชื่อที่สำคัญ ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม และยังสามารถสร้างความรู้สึกทางอารมณ์ที่มีอิทธิพลต่อการวางรูปแบบความเชื่อทางการเมืองอีกด้วย โดยสรุปแล้วสื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อการขัดเกลาทางการเมืองของประชาชน (จุมพล หนิมพานิช, 2531; พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว และสายทิพย์ สุดดิพันธ์, 2526)

เมื่อพิจารณาถึงบทบาทของสถาบันทั้งสี่ที่กล่าวมาข้างต้น จะพบว่าทุกสถาบันมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการขัดเกลาทางการเมือง ทุกสถาบันมีส่วนส่งเสริมซึ่งกันและกัน หากทุกสถาบันร่วมมือกันอย่างเต็มที่ย่อมจะทำให้ทุกคนในสังคมมีความพร้อมที่จะอยู่ในสังคม และมี ส่วนส่งเสริมและพัฒนาการเมืองการปกครองของสังคมนั้น ๆ

โครงการส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตยในสถานศึกษา

สถาบันการศึกษาเป็นสถาบันที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการให้การขัดเกลาทางการเมือง (Political Socialization) แก่เด็กโดยการถ่ายทอดวิชาความรู้ด้านประชาธิปไตยไม่ว่าจะเป็นรูปแบบการปกครอง อุดมการณ์ และวิถีชีวิต โดยการถ่ายทอดผ่านทางหลักสูตร กิจกรรมเสริมหลักสูตรและครู นอกจากนี้หน่วยงานต้นสังกัดของโรงเรียนก็ยังมีโครงการส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตยให้แก่โรงเรียนในสังกัด เนื่องจากงานวิจัยนี้ศึกษากลุ่มประชากรที่อยู่ในสังกัดกรมสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน และสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย จึงจะขอกล่าวถึงโครงการส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตยที่ทางต้นสังกัดทั้งสามจัดให้แก่นักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ได้มีนโยบายให้โรงเรียนในสังกัดจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมประชาธิปไตยโดยยึดตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร แต่ไม่มีการจัดการส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตยขึ้นเป็นพิเศษ แต่ก็มีโครงการที่จะจัดในปีการศึกษา 2537 (สํานักงานวิจัยสังคม สัมภาษณ์, 16 ธันวาคม 2536)

มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ที่จัดโรงเรียนสาธิตก็เช่นเดียวกันกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน คือไม่มีการจัดการส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตยขึ้นเป็นพิเศษเช่นกัน (สุธนะ ดิงศกัทธิย์ สัมภาษณ์, 9 พฤศจิกายน 2536) คงมีเพียงกรมสามัญศึกษาเท่านั้นที่มีโครงการส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตยขึ้นเป็นพิเศษ โดยมีโครงการดังนี้

1. จัดทำคู่มือสร้างเสริมประชาธิปไตยในสถานศึกษารวมสามัญศึกษา (กรมสามัญศึกษา, 2529)

กรมสามัญศึกษาได้ตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างเสริมให้เยาวชนมีลักษณะนิสัย จิตใจและวิถีชีวิตที่เป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง เพราะจะช่วยทำให้การปกครองของประเทศที่เป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เป็นไปด้วยความราบรื่นและมั่นคง จึงมอบให้หน่วยศึกษานิเทศก์จัดทำคู่มือสร้างเสริมประชาธิปไตยในสถานศึกษาส่งให้โรงเรียนมัธยมศึกษาทุกโรงทั่วประเทศ เมื่อปี พ.ศ. 2529 โดยเสนอแนวทางในการสร้างเสริมประชาธิปไตยไว้ 4 จุดคือ 1) การจัดองค์การบริหาร 2) การจัดการเรียนการสอน 3) การจัดกิจกรรมนอกห้องเรียน 4) การจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมในโรงเรียน

โดยที่การสร้างเสริมประชาธิปไตยดังกล่าวยึดหลักประชาธิปไตย 5 ด้าน
ด้วยกัน คือ 1) หลักเสรีภาพ 2) หลักความเสมอภาค 3) หลักการยึดถือเสียงข้างมาก
4) หลักเหตุผล 5) หลักการตรงภาพ และได้กำหนดลักษณะพฤติกรรมประชาธิปไตยที่ต้องการ
สร้างเสริมในโรงเรียนมัธยมศึกษาให้สอดคล้องกับลักษณะสังคมไทยไว้ 12 ลักษณะ คือ

- 1) การรู้จักบทบาทและหน้าที่
- 2) การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น
- 3) การมีความรับผิดชอบ
- 4) ความเป็นผู้มีวินัยในตนเอง
- 5) การคิดถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน
- 6) การมีส่วนร่วมทั้งความคิด การกระทำ และน้ำใจ ด้วยมารยาทที่ดี
ตามวัฒนธรรมไทย
- 7) การให้เกียรติซึ่งกันและกันตามฐานานุรูป
- 8) การยอมรับและเคารพในสิทธิและหน้าที่ของ เอกัตบุคคล
- 9) การใช้ปัญญาหรือเหตุผลในการตัดสินปัญหา
- 10) การรู้จักเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี
- 11) การยึดมั่นในความกตัญญู เอื้อชูสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
- 12) การยึดหลักคุณธรรมในการดำเนินชีวิต

จากลักษณะ พฤติกรรมที่กล่าวมาข้างต้น จะช่วยสร้างนักเรียนให้มีคุณลักษณะที่
แสดงความเป็นประชาธิปไตยต่อไปนี้คือ

- 1) มีจิตใจที่สนับสนุนและยึดมั่นในกติกาการปกครองระบอบประชาธิปไตย
อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
- 2) เห็นความสำคัญและเคารพในศักดิ์ศรีของบุคคล เคารพในสิทธิเสรีภาพ
ของบุคคล ใ้วางใจผู้อื่น มองโลกในแง่ดี รู้จักวิเคราะห์วิจารณ์อย่างมีเหตุผลในทางสร้างสรรค์
ไม่มีจิตใจเป็นเผด็จการ
- 3) สนใจงานกิจกรรมทางการเมืองการปกครอง โดยสำนึกในบทบาท
หน้าที่ของตน

2. โครงการส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน (กรมสามัญศึกษา, 2533)

หน่วยศึกษานิเทศก์มีบทบาทหน้าที่ในการช่วยเหลือโรงเรียนให้สามารถสร้างเสริมประชาธิปไตยตามแนวทางคู่มือสร้างเสริมประชาธิปไตยในสถานศึกษากรมสามัญศึกษาดังนั้นเพื่อให้ศึกษานิเทศก์สามารถช่วยเหลือโรงเรียนในเรื่องนี้ได้เป็นอย่างดีและมั่นใจ หน่วยศึกษานิเทศก์จึงกำหนดโครงการส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนขึ้นเพื่อพัฒนาระบบการสร้างเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนมัธยมศึกษาโดยได้จัดทำคู่มือการนิเทศเรื่องการสร้างเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนมัธยมศึกษาตามคู่มือสร้างเสริมประชาธิปไตยในสถานศึกษากรมสามัญศึกษาให้แก่ศึกษานิเทศก์ประสานงานประจำโรงเรียนฯ เป็นคู่มือในการนิเทศโรงเรียน

3. โครงการส่งเสริมการนิเทศตามสื่อแนวทางการนิเทศการสร้างเสริม

ประชาธิปไตยในโรงเรียนมัธยมศึกษา (กรมสามัญศึกษา, 2534)

จากการที่กรมสามัญศึกษาได้จัดทำแนวทางการนิเทศการสร้างเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนมัธยมศึกษา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการนิเทศโรงเรียนนั้น เพื่อให้บังเกิดผลตามสื่อแนวทางการนิเทศดังกล่าวอย่างกว้างขวางและเป็นรูปธรรม จึงกำหนดให้มีการนิเทศตามสื่อแนวทางการนิเทศการสร้างเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยการนำไปใช้กับโรงเรียนในสถานการณืจริง โดยการดำเนินการนิเทศตามแผนการนิเทศที่สอดคล้องกับสื่อแนวทางการนิเทศการสร้างเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนมัธยมศึกษา

โรงเรียนที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยสนใจศึกษานักเรียนในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา โรงเรียนคาทอลิกสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน และโรงเรียนสาธิตสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย เพราะโรงเรียนทั้งสามประเภทนี้ค่อนข้างจะเป็นโรงเรียนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยจะกล่าวถึงประวัติความเป็นมา ปรัชญาและแนวนโยบายการศึกษาของโรงเรียนหลักสูตรและกิจกรรมเสริมหลักสูตร

โรงเรียนคาทอลิก

โรงเรียนคาทอลิกเป็นโรงเรียนที่จัดขึ้นโดยนักบวชหรือ เอกชนที่นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก และอยู่ภายใต้การดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนในปัจจุบันนี้โรงเรียนคาทอลิกแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้คือ

1. โรงเรียนคาทอลิกของสังฆมณฑล ซึ่งมีอยู่ 10 เขตด้วยกัน
2. โรงเรียนคาทอลิกของคณะนักบวช ซึ่งมีอยู่หลายคณะด้วยกัน เช่น คณะภคินีเซนต์คาเบรียล คณะภคินีเซนต์บอเลเดอซาร์ต คณะพระมหาไถ่ ฯลฯ
3. โรงเรียนคาทอลิกของเอกชนที่นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก เป็นผู้ดำเนินการหรือเป็นเจ้าของ เช่น โรงเรียนเซนต์จอห์น

ปรัชญาการศึกษาคาทอลิก (สภาการศึกษาคาทอลิก, 2528)

1. "ไม่มีสถาบันใดที่แทนที่แทนโรงเรียนได้"
2. "โรงเรียนคาทอลิกมุ่งพัฒนามนุษย์ทั้งตัว เพราะว่าคุณค่าของความเป็นมนุษย์ทุกประการ พบความกลมกลืนและความสำเร็จในองค์พระคริสต์เจ้าผู้เป็นมนุษย์ที่ดีพร้อม"
3. "โรงเรียนต้องกระตุ้นนักเรียนให้ฝึกสติปัญญาของคนด้วยพลังแห่งความเข้าใจจนกว่าจะ เห็นแจ่มแจ้งและประดิษฐ์คิดเอง ต้องช่วยนักเรียนให้อธิบายว่าประสบการณ์และความจริงที่เขาพบนั้นหมายความว่าอะไร"
4. "ในฐานะ เป็นองค์การสำหรับอบรม โรงเรียนมีหน้าที่เป็นทางการอย่างหนึ่ง จะต้องค้นหาด้านศีลธรรมของวัฒนธรรม เพื่อปลูกฝังฝ่ายจิตของแต่ละบุคคลและช่วยให้เขาบรรลุถึง เสรีภาพทางศีลธรรม ซึ่งเป็นคู่กับทางด้านจิตใจ อย่างไรก็ตาม เบื้องหลัง เสรีภาพทางศีลธรรมนี้มีค่านิยมเด็ดขาดคั่งกล่าวเท่านั้นที่ทำให้ชีวิตมนุษย์มีความหมายและคุณค่า"
5. "หน้าที่สำคัญของโรงเรียนคาทอลิกก็คือ รวมวัฒนธรรมกับความเชื่อ และรวมความเชื่อกับชีวิต การรวมอย่างแรกจะสำเร็จได้โดยวิชาที่รวบรวมด้านต่าง ๆ ทุกด้านของความรู้นุษย์เข้าด้วยกัน ตามคำสอนของพระวรสาร - และการรวมอย่างที่สองจะสำเร็จได้ด้วยความจริงของคุณธรรมต่าง ๆ ที่เป็นลักษณะของคริสตชน"
6. "คุณลักษณะพิเศษของครูคาทอลิก คือ การสอนความจริง สิ่งที่เป็นความ

จริงก็เหมือนกับการมีส่วนในพระคริสต์เจ้าผู้เป็นองค์ความจริง การถ่ายทอดความจริงในฐานะ
ทางวิชาการจึง เป็นการมีส่วนร่วมอย่างพิเศษในหน้าที่ประกาศของพระคริสต์เจ้า"

นโยบายของการศึกษาคาทอลิกในประเทศไทย (สภาการศึกษาคาทอลิก, 2528)

1. ความรับผิดชอบของสถาบันการศึกษาคาทอลิกต่อสังคม

- 1.1 สร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมเสรีภาพและความรักแบบพระวรสารในสถาบัน
- 1.2 เปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนรู้จักรับผิดชอบในส่วนตัวและส่วนรวมตามวัยและภาวะของแต่ละคน
- 1.3 เน้นการปฏิบัติและการปลูกฝังค่านิยมของการเคารพในสิทธิต่อกันและกัน การมีความคิดสร้างสรรค์และการฝึกกล้าหาญความดีร่วมกันพัฒนาชุมชนที่ตนอาศัยอยู่

2. ความรับผิดชอบของสถาบันการศึกษาคาทอลิกต่อพระศาสนจักรและ

ศาสนาอื่น

- 2.1 อบรมเด็กและเยาวชนให้มีความเลื่อมใสศรัทธาในสัจธรรมของศาสนาของตน
- 2.2 อบรมสั่งสอนเด็กและเยาวชนทุกศาสนาให้มีทัศนคติ เห็นอกเห็นใจต่อกันด้วยอัธยาศัยไมตรี
- 2.3 นำวัฒนธรรมของชาติมาบูรณาการการปฏิบัติศาสนกิจ เพื่อส่งเสริมคุณค่าของศาสนา
- 2.4 พึงตระหนักและถือ เป็นหน้าที่สำคัญที่จะอบรมเด็กและเยาวชนคาทอลิก

3. ความรับผิดชอบของผู้บริหารสถาบันการศึกษาคาทอลิก

- 3.1 พึงคำนึงถึงความต้องการของโลกในสมัยปัจจุบัน
- 3.2 พึงใช้อุปกรณ์และทักษะในการสอนตามหลักการใหม่ ๆ ที่ค้นพบในสมัยปัจจุบัน
- 3.3 พึงให้คณะครู-อาจารย์มีส่วนรับผิดชอบในการวางนโยบายและการบริหารสถาบัน

3.4 พึ่งสงเคราะห์ช่วยเหลือเด็กและเยาวชนที่ขัดสน ผู้ที่ไม่ได้รับความอบอุ่นและความอนุเคราะห์ของครอบครัว หรือผู้ที่ยังไม่รู้จักรักพระคุณแห่งความเชื่อ

3.5 พึ่งร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับบิดามารดาในการอบรม

โรงเรียนสาธิต

โรงเรียนสาธิตสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยเป็นโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นสถานที่ศึกษาค้นคว้า วิจัย ทดลอง เพื่อปรับปรุงการครุศึกษา และเพื่อเป็นแหล่งฝึกงานให้กับนิสิตนักศึกษาที่เรียนในคณะครุศาสตร์ หรือศึกษาศาสตร์

เนื่องจากโรงเรียนสาธิตสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยแต่ละแห่ง จะขึ้นกับคณะครุศาสตร์หรือคณะศึกษาศาสตร์ของมหาวิทยาลัย ผู้วิจัยจึงขอนำเสนอรายละเอียดของโรงเรียนสาธิตเป็นรายโรงเรียน โดยจะนำเสนอเฉพาะโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเท่านั้น

โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปรัชญาการศึกษา

"ความรู้คู่คุณธรรม"

วัตถุประสงค์ในการจัดตั้ง

1. เพื่อเป็นหน่วยปฏิบัติการในด้านวิชาการของคณะครุศาสตร์
2. เพื่อเป็นสถานศึกษา วิจัย ทดลอง ค้นคว้าหาความรู้และแนวปฏิบัติที่จะปรับปรุงวิชาครุศาสตร์ก้าวหน้ายิ่งขึ้น
3. เพื่อเป็นแหล่งวิทยากรทางการจัดและดำเนินการศึกษา ตลอดจนการเรียนการสอนในโรงเรียนต่าง ๆ ให้แก่สถาบันการศึกษา
4. เพื่อให้เยาวชนของชาติที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนี้เข้าสู่สถาบันอุดมศึกษา เป็นปัญญาชนที่มีความรู้คุณธรรมนำวิชาการไปแก้ไขปัญหาลังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นโยบายการศึกษา

1. พัฒนาทีมงานคณาจารย์ให้มีวุฒิสูง มีความรู้คู่ความคิด ผลิตรีธีการใหม่ ๆ กับการเรียนการสอน มีสิ่งวารในคุณธรรม เป็นลือ่นาแบบอย่างที่ดีมีคุณค่าสำหรับเด็ก
2. พัฒนางานวิชาการของโรงเรียน โดยน้างานวิจัยมาเป็นฐาน เน้นทดลองปฏิบัติ การให้สูงขึ้น ค้าเนิ่งถึงหลักสูตรที่เปลี่ยนแปลง แสงทานวัตกรรมมาช่วยอ้านวนยความสะดวกในการเรียนการสอน
3. ปรับปรุงกิจการและกัจกรรมนักเรียน เปลี่ยนน้าให้เข้าสู่วินัย ให้สำนึกและรับผิดชอบ อยู่ในกรอบสังคมไทยยุคพัฒนา ำหน้าบุคคลิกสำคัใหม่ ำให้ทุนักเรียนที่ขาดแคลน
4. เปิดสังคมสู่ภายนอก ออกหาชุมชน ส่นำใจสมัครสัมพันธ์ สร้างสรรค์กับผู้ปกครอง รงรับการเยือนทั้งแขกภายในและนอกประเทศ วางขอบเขตการร่วมพัฒนา แสงหาความร่วมมือ ยึดถือบริการวิชาการแก่สังคม
5. วางรากฐานการเงินให้มั่นคง ฐารงไว้ในด้านบริการ อาคารต้องสะอาดครบ หางบสร้างอุปกรณ์สำคั ๆ สารบรรณต้องคล่องตัว รอบรับบริเวณสวย เสริมช่วยบรรยากาศ การเรียน
6. ประสานสัมพันธ์กับคณะครุศาสตร์ กษাত্র่วมสนับสนุน สู้่งงานมหาวิทยาลัย สำใจงานสมาคมผู้ปกครอง ส่นองคอบงานระดับชาติ ำไม่พลาดสนับสนุนคิชย์เก่า รุกเร้าร่วม นานาชาติ (โรงเรียนสำธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536)

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
โรงเรียนสำธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง

ปรัชญาการศึกษา

"การศึกษาคือการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม"

วัตถุประสงค์ของโรงเรียน

1. เพื่อเป็นสถานปฏิบัติการณ์ในสาขาวิชาศึกษาศาสตร์
2. เพื่อเป็นสถานศึกษาริวิจัย ทดลองและค้นคว้าทางด้านศึกษาศาสตร์
3. เพื่อสำธิตการเรียนการสอนและการบริหารโรงเรียนแก่นักศึกษาในทาง

ศึกษาศาสตร์ ครูและผู้บริหารการศึกษา

4. เป็นสถานศึกษาในระดับมัธยมศึกษา อบรมกุลบุตรกุลธิดาให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติอันดีงาม เพื่อเป็นพลเมืองดีของชาติในอนาคต

นโยบายการศึกษา

โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง มีความเชื่อในศักยภาพของผู้เยาว์และเชื่อมั่นว่าการให้การศึกษาเป็นความรับผิดชอบของสังคม ซึ่งจะต้อง เลือกและนำสิ่งที่ดีที่สุดมาให้แก่ผู้เยาว์ โดยมีครูอาจารย์และผู้บริหารเป็นสื่อกลาง จึงมุ่งอบรมสั่งสอนและฝึกฝนให้นักเรียนมีพัฒนาการในด้านสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ สังคม และศีลธรรม อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและสังคม (โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง , 2536)

โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ปรัชญาการศึกษา

การศึกษาคือชีวิต

นโยบายการศึกษา

1. ส่งเสริมสุขภาพทั้งทางกายและจิตใจ
2. ให้เข้าใจตนเอง ผู้อื่นและกลุ่มบุคคลต่าง ๆ สามารถยอมรับปรับตัวได้ดี
3. ฝึกให้เป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อในฐานะที่เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศประชาธิปไตย
4. ให้สามารถนำความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ไปใช้ในการครองชีพและการดำรง

ชีวิตที่ดี

5. พัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และรู้จักคิดอย่างมีหลักการ
6. ให้ซาบซึ้งและเห็นคุณค่าของศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ และดำรงชีวิตอยู่บนพื้นฐาน

แห่งคุณธรรม

7. รู้จักใช้เวลาให้เป็นประโยชน์และคุ้มค่า

(โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ม.ป.ป.)

โรงเรียนกรมสามัญศึกษา

โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา เป็นโรงเรียนที่จัดการศึกษาภายใต้การควบคุมดูแลของกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เป็นโรงเรียนที่จัดการศึกษาโดยรัฐเป็นผู้จัดค่าให้แก่ประชาชนทั่วไป และมีโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของกรมสามัญศึกษาเป็นจำนวนมากที่สุด

นโยบายการศึกษา (กรมสามัญศึกษา, 2531)

1. กรมสามัญศึกษาเชื่อว่า นักเรียนเป็นหัวใจของการจัดการศึกษา การมัธยมศึกษาเป็นการศึกษาหลังจากการประถมศึกษา เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานของประชาชน (สามัญชนคนธรรมดาทั่วไป) ซึ่งจะเป็นบุคคลส่วนใหญ่ของประเทศ มุ่งให้นักเรียนได้พัฒนาที่มีความรู้ความสามารถตามหลักสูตร และให้การเรียนการสอนสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนและท้องถิ่น ตามที่หลักสูตรเปิดโอกาสให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ให้นักเรียนเป็นคนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้ ให้นักเรียนเป็นคนร่าเริงแจ่มใส มีวินัย มีความรับผิดชอบ มีความกตัญญู ขยัน ประหยัด เห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ พึ่งตนเองได้ และสามารถมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
2. กรมสามัญเชื่อว่าบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ดีของโรงเรียนจะมีส่วนในการเสริมสร้างความคิด จิตใจและคุณธรรมต่างๆอันพึงประสงค์ได้ มีผู้กล่าวว่าครูอาจแบ่งประเภทใหญ่ ๆ ได้ 2 ประเภท คือ ครูพูดได้และครูพูดไม่ได้ ครูพูดได้เป็นที่รู้จักกันดีและได้รับการยกย่องและยอมรับกันว่ามีความสำเร็จอย่างยิ่ง แต่ครูพูดไม่ได้มักได้รับการกล่าวถึงน้อย บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนถือว่าเป็นครูที่พูดไม่ได้ เชื่อว่าโรงเรียนที่สะอาด ร่มรื่น เรียบง่าย สงบ สดชื่น แจ่มใส มีชีวิตชีวา วัสดุ อาคารสถานที่ได้รับการดูแล มีความเป็นปัจจุบันพร้อมที่จะให้ครูและนักเรียนได้ใช้ตลอดเวลา ย่อมจะทำให้ครูและนักเรียนได้รับอิทธิพล ทำให้เป็นคนละเอียดอ่อน จิตใจแจ่มใส รักสวยรักงาม รักความสะอาด รักความสงบ เรียบง่าย และรักความร่มรื่นไปด้วย ถือว่าคุณธรรมต่าง ๆ อันพึงประสงค์ตามหลักสูตรอันจะเกิดขึ้นในตัวนักเรียน โดยที่ครูพูดไม่ได้นี้ได้เป็นอย่างมาก จึงเห็นเป็นการสมควรที่โรงเรียนจะต้องจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนเพื่อประโยชน์ในการที่เด็กจะได้พัฒนาให้เต็มความรู้ความสามารถ

3. กรมสามัญศึกษาเชื่อว่า โรงเรียนที่ดีจะต้องไม่แปลกแยกจากชุมชน ฉะนั้นโรงเรียนจึงต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนา ร่วมคิด และ/หรือร่วมแก้ปัญหาของชุมชนด้วย และโรงเรียนควรจะใช้ทรัพยากรของชุมชน การเรียนการสอนในหลายเรื่องควารใช้ชุมชนเป็นห้องเรียน และในหลายกรณีควรเชิญผู้รู้ในเรื่องต่าง ๆ ของชุมชนให้ความรู้แก่นักเรียน และร่วมในการพัฒนาการเรียนการสอนของโรงเรียนด้วย

4. กรมสามัญศึกษาเชื่อว่า การร่วมคิด ร่วมมาที่การปรึกษาแนะแนว ยืนยัน ความถูกต้องและให้การสนับสนุนทั้งด้านความคิด ทรัพยากร ช่วยเผยแพร่ผลงาน ตลอดจนส่งเสริมให้สวัสดิการ จะทำให้ผู้บริหารโรงเรียน ครู-อาจารย์ และนักเรียนมีขวัญ กำลังใจอันจะทำให้ การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพสูง จึงมุ่งให้มีการติดตามผล การสนับสนุนให้ครู ผู้บริหารและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนและกิจกรรมของโรงเรียนได้รับการนิเทศ การสนับสนุนดูแลซึ่งกัน และกันให้เต็มความสามารถ

จากการสัมภาษณ์โรงเรียนในกลุ่มตัวอย่างทั้งสามกลุ่ม พบว่าทุกโรงเรียนใช้หลักสูตร เดียวกันคือหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง 2533) และมีการ จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรคล้ายคลึงกัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

หลักสูตร (กระทรวงศึกษาธิการ, 2533)

หลักการ

1. เป็นการศึกษาเพื่อเพิ่มความรู้และทักษะ เฉพาะด้านที่สามารถนำไปประกอบ อาชีพให้สอดคล้องกับภาวะ เศรษฐกิจและสังคม
2. เป็นการศึกษาที่สนองต่อการพัฒนาอาชีพในท้องถิ่นหรือการศึกษาต่อ
3. เป็นการศึกษาที่ส่งเสริมการนันทนาการทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่เหมาะสมไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ท้องถิ่นและ ประเทศชาติ

จุดมุ่งหมาย

มุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาคุณภาพชีวิต และให้สามารถทำประโยชน์ให้กับสังคมตามบทบาท และหน้าที่ของตนในฐานะพลเมืองที่ดีตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์ เป็นประมุข โดยให้ผู้เรียนได้พัฒนาเชาวน์ปัญญา มีความรู้ และทักษะ เฉพาะด้านตามศักยภาพ

เห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ ร่วมพัฒนาสังคมด้วยแนวทางและวิธีการใหม่ ๆ และบาเพ็ญ
 คนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยมุ่งให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะ ดังต่อไปนี้

1. มีความรู้และทักษะในวิชาสามัญเฉพาะด้าน
2. มีความรู้เกี่ยวกับวิทยาการและเทคโนโลยีต่าง ๆ
3. สามารถเป็นผู้นำ และ เป็นผู้ให้บริการชุมชนเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยทั้ง

ส่วนบุคคลและส่วนรวม

4. สามารถวางแผนแก้ปัญหาในชุมชนคน
5. มีความภูมิใจในความเป็นไทย เสียสละ เพื่อส่วนรวม ให้ความช่วยเหลือ

ผู้อื่นอย่างเท่าเทียมกัน

6. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และสามารถนำแนวทางหรือวิธีการใหม่ ๆ

ไปใช้ในการพัฒนาชุมชนของตน

7. มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพและ เห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ
8. มีนิสัยรักการทำงาน เต็มใจในการทำงานร่วมกับผู้อื่นและมีทักษะใน

การจัดการ

9. เข้าใจสภาพและการเปลี่ยนแปลง ของสังคมในประเทศและในโลก

มุ่งมั่นในการพัฒนาประเทศตามบทบาทและหน้าที่ของตน ตลอดจนอนุรักษ์และ เสริมสร้าง
 ทรัพยากร ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของประเทศ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางประกอบโครงสร้างหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524
(ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533)

วิชา	ชั้น ม.4-ม.6		
	จำนวนหน่วยกิตการเรียน		
	บังคับ		เลือกเสรี
	แกน	เลือก	
1. ภาษาไทย	6	-	เลือกเรียนรายวิชาต่างๆอีกอย่างน้อย 45 หน่วยกิตการเรียน (ผู้เรียนที่นับถือศาสนาพุทธทุกคนจะต้องเลือกเรียนรายวิชาพระพุทธศาสนา ภาคเรียนละ 1 รายวิชา ตลอด 3 ปี)
2. สังคมศึกษา	6	-	
3. พละนามัย	3	3	
4. วิทยาศาสตร์	-	6	
5. พื้นฐานวิชาอาชีพ	-	6	
6. คณิตศาสตร์	-	-	
7. ภาษาต่างประเทศ	-	-	
8. ศิลปะ	-	-	
9. อาชีพ	-	-	
รวมจำนวนหน่วยกิตการเรียน	15	15	30
กิจกรรม	<p>1. กิจกรรมตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการจัดกิจกรรมในสถานศึกษา พ.ศ.2532) 1 คาบ/สัปดาห์/ภาค</p> <p>2. กิจกรรมแนะแนวและหรือกิจกรรมแก้ปัญหา และหรือกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ 2 คาบ/สัปดาห์/ภาค</p> <p>3. กิจกรรมอิสระของผู้เรียน</p>		

นอกจากจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่ได้กล่าวถึงการมุ่งให้ผู้เรียนปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยแล้ว หากเราพิจารณาถึงเนื้อหาสาระของกลุ่มวิชาตามหลักสูตรการศึกษา จะเห็นได้ว่าครูสามารถให้ความรู้เรื่องประชาธิปไตยแก่เด็กได้ในกลุ่มวิชาสังคมศึกษา จุดมุ่งหมายของกลุ่มวิชาสังคมศึกษาส่วนหนึ่งก็นำเสนอเรื่องความเป็นประชาธิปไตย เช่น

1. เพื่อให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับอิทธิพลของสภาพแวดล้อมที่มีต่อการดำรงชีวิต โครงสร้างและรูปแบบการอยู่ร่วมกันในสังคม กระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม ระบบเศรษฐกิจและการปกครอง และศาสนากับการดำรงชีวิต
2. เพื่อให้สามารถนำความรู้ไปใช้ในการวิเคราะห์ปัญหาของสังคม สามารถแก้ปัญหาและมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมตามบทบาทหน้าที่ของตน โดยใช้เหตุผล กระบวนการกลุ่มและวิธีการที่หลากหลาย
3. เพื่อให้ตระหนักในคุณค่าของวิทยาการ ศิลปวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ยึดมั่นในวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย หลักธรรมและคุณธรรม มีค่านิยมที่พึงประสงค์รักและผูกพันกับท้องถิ่นและประเทศชาติ มีความภูมิใจในความเป็นไทยและเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์
4. เพื่อให้สามารถปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มุ่งมั่นในการหาประโยชน์ให้กับสังคม มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และเสริมสร้างศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของประเทศ

และ เมื่อศึกษาถึงรายวิชาในกลุ่มสังคมศึกษาก็จะพบว่ามียุทธศาสตร์ที่มีเนื้อหาประชาธิปไตยทั้งในรายวิชาบังคับและวิชาเลือกเสรี ทั้งที่มีเนื้อหาโดยตรงและแทรกอยู่ในเนื้อหาตามตารางต่อไปนี้ (กรมสามัญศึกษา, 2534)

รายวิชาในกลุ่มสังคมศึกษาที่มีเนื้อหาประชาธิปไตย	
วิชาบังคับ	วิชาเลือกเสรี
ส 401 สังคมศึกษา	ส 0212 ประวัติศาสตร์ไทย 2
ส 402 สังคมศึกษา	ส 0213 ประวัติศาสตร์ไทย 3
ส 503 สังคมศึกษา	ส 0214 เหตุการณ์ปัจจุบัน
ส 504 สังคมศึกษา	ส 031 การปกครองไทย
ส 605 สังคมศึกษา	ส 032 การปกครองท้องถิ่นของไทย
ส 606 สังคมศึกษา	ส 041 มนุษย์กับสังคม
	ฯลฯ

กิจกรรมเสริมหลักสูตร

กิจกรรมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงและทักษะในการทำงานจากการเข้าร่วมกิจกรรม รวมทั้งการพัฒนากายทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญาไปพร้อมๆกัน กิจกรรมที่จัดกันอยู่พอจะแบ่งได้ดังนี้

1. กิจกรรมคณะกรรมการนักเรียน หรือสภานักเรียน กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่จะช่วยปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตยให้แก่นักเรียนได้มาก
2. ชุมนุม ชุมนุมที่จัดขึ้นในโรงเรียนต่าง ๆ มีมากมายหลายชุมนุม แยกออกได้เป็น 2 ประเภท คือชุมนุมทางวิชาการ เช่น ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส สังคมศึกษา คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เป็นต้น และชุมนุมที่ไม่เกี่ยวกับวิชาการโดยตรง เช่น ชุมนุมดนตรีไทย ดนตรีสากล นาฏศิลป์ บ๊องกันตัว ฯลฯ
3. กิจกรรมวันสำคัญ ได้แก่ กิจกรรมที่จัดขึ้นเนื่องในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันปีใหม่ วันพืชมงคล วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา วันแม่ วันปิยมหาราช วันเฉลิมพระชนมพรรษา ฯลฯ

4. กิจกรรมตามนโยบาย ได้แก่ กิจกรรมที่ได้รับการมอบหมายในเชิงนโยบาย จากโรงเรียน กรม กระทรวง หรือรัฐบาล เช่น กิจกรรมอาชีพอิสระ เพื่อการมีรายได้ระหว่างเรียน กิจกรรมสหกรณ์ กิจกรรมการปลูกต้นไม้ กิจกรรมรณรงค์เรื่องเอดส์ กิจกรรมงานวิทยาศาสตร์ กิจกรรมกีฬา กิจกรรมสายสัมพันธ์ ฯลฯ

5. กิจกรรมพิเศษต่าง ๆ เช่น ส่งนักเรียนไปแข่งขันด้านทักษะต่าง ๆ หรือ คอบปัญหา สอบชิงทุน การแข่งขันกีฬาระหว่างโรงเรียน การจัดนิทรรศการ การออกร้านใน เทศกาลต่าง ๆ ฯลฯ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศมีดังนี้

วนิดา ธนศุภานูเวช (2512) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การสำรวจแนวความคิด และความสนใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2512" ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามขึ้นเองเพื่อรวบรวมข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ส่วนใหญ่มีแนวความคิดเป็นประชาธิปไตยทั้งในการดำรงชีวิตและรูปแบบการปกครองดีพอสมควร เกี่ยวกับการปกครองของรัฐบาล ส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อการปกครองในปัจจุบัน แต่ก็มีไม่น้อยที่มีทัศนคติไม่ดีต่อรัฐบาล โดยผู้วิจัย แสดงความคิดเห็นว่า อาจจะเนื่องมาจากความขัดแย้งต่าง ๆ ในสังคมปัจจุบัน

วรากรวัฒน์ หนีมพานิช (2517) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "มโนทัศน์การมีส่วนร่วมในทางการเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น" โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์การมีส่วนร่วมทางการเมืองที่นักเรียนได้รับจากโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นกับสภาพแวดล้อมทางบ้าน ความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์ดังกล่าวกับการแสดงออกเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 225 คน และครูสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 30 คน ผลการวิจัยปรากฏว่า การศึกษารายได้และอาชีพของบิดา ไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักเรียน ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักเรียน มีความสัมพันธ์กับการแสดงออกเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองปานกลาง ในเรื่องการฟัง

การอภิปราย การร่วมเดินขบวน การร่วมกิจกรรมในโรงเรียน และความสนใจเกี่ยวกับการเลือกคณะกรรมการนักเรียน สภานักเรียน ส่วนวิธีสอนที่ครูใช้ในการพัฒนาการสอนมนต์ศน์ การมีส่วนร่วมทางการเมืองมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด คือ การบรรยาย ให้นักเรียนอภิปราย ค้นคว้า สร้างสถานการณ์จำลอง และการแสดงบทบาทสมมติ (Role Play)

วิชิต ประสมปลื้ม (2518) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความสำนึกทางการเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม" โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะสำรวจความสำนึกทางการเมือง โดยการศึกษาเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจโดยทั่วไปทางการเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม 8 แห่ง ในจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส ซึ่งมีพื้นฐานต่างกัน ตัวอย่างประชากร จำนวน 195 คน แยกเป็นชาย 117 คน หญิง 78 คน ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามความรู้ความเข้าใจทั่วไปทางการเมืองและแบบวัดทัศนคติทางการเมือง ผลการวิจัยปรากฏว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองระดับกลาง นักเรียนส่วนใหญ่ร้อยละ 85.64 มีทัศนคติทางการเมืองในระดับกลาง นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีทัศนคติทางการเมืองไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักเรียนที่มีพื้นฐานทางครอบครัวระดับกลางและระดับต่ำมีทัศนคติทางการเมืองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นักเรียนที่ครอบครัวมีการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยสูงและนักเรียนที่ครอบครัวมีการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยต่ำ มีทัศนคติทางการเมืองไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ประวิทย์ อรรถวิเวก (2518) ได้วิจัยเรื่อง "มนต์ศน์เกี่ยวกับประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในกรุงเทพมหานคร" จุดประสงค์คือต้องการเปรียบเทียบมนต์ศน์เกี่ยวกับประชาธิปไตยระหว่างนักเรียนโรงเรียนรัฐบาลกับโรงเรียนราษฎร์ โดยมีองค์ประกอบอื่นที่พิจารณา คือ เพศ การศึกษาของบิดามารดา อาชีพของบิดามารดา และรายได้ของบิดามารดา เครื่องมือในการวิจัยคือแบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สายสามัญในกรุงเทพมหานคร จากโรงเรียนรัฐบาล 3 แห่ง โรงเรียนราษฎร์ 3 แห่ง นักเรียนชาย 200 คน นักเรียนหญิง 200 คน ผลการวิจัยพบว่าประเภทของโรงเรียน เพศ การศึกษาของบิดา อาชีพของมารดา มีความเกี่ยวข้องกับประชาธิปไตย และการศึกษาของมารดา รายได้ของบิดามารดา และอาชีพของบิดา ไม่มีความสัมพันธ์กับมนต์ศน์กับประชาธิปไตยของเด็ก

วีระวรรณ พิบูลย์ (2518) ได้วิจัยเรื่อง "ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทในระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น" โดยต้องการเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทในระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ตัวแปร คือ เพศ และประเภทของโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนราษฎร์ และโรงเรียนรัฐบาล เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์แห่งความเชื่อมั่นได้เท่ากับ 0.73 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ชั้นปีที่ 3 ในเขตกรุงเทพมหานคร จากโรงเรียนราษฎร์ 3 โรงเรียน โรงเรียนรัฐบาล 3 โรงเรียน ประกอบด้วยเพศชาย 200 คน เพศหญิง 200 คน ผลการวิจัยพบว่า เพศ และประเภทของโรงเรียนไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทในระบอบประชาธิปไตย ที่ระดับนัยสำคัญที่ .05

สุภาพร วิไลพันธ์ (2520) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นทางการเมืองของนักเรียนไทยเชื้อสายจีนที่เรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3" มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนไทยเชื้อสายจีน ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความคิดเห็นทางการเมืองกับระดับการศึกษา อาชีพ และการอบรมเลี้ยงดูสั่งสอนของบิดามารดา และเปรียบเทียบความคิดเห็นทางการเมืองของนักเรียนไทยเชื้อสายจีน ระหว่างเพศชายและเพศหญิง และของนักเรียนไทยเชื้อสายจีนที่เคยเรียนภาษาจีน และไม่เคยเรียนภาษาจีน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามวัดความคิดเห็นทางการเมืองในส่วนที่เกี่ยวกับลัทธิการเมือง สถาบันทางการเมืองและการตื่นตัวต่อการเปลี่ยนแปลง และบทบาททางการเมือง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษาได้แก่นักเรียนไทยเชื้อสายจีนในเขตกรุงเทพมหานคร ในปีการศึกษา 2519 ผลจากการวิจัยพบว่า นักเรียนไทยเชื้อสายจีนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นทางการเมืองอยู่ในกลุ่มอนุรักษนิยม ระดับการศึกษาของบิดามารดาไม่มีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นทางการเมืองของนักเรียนไทยเชื้อสายจีนที่ระดับความมีนัยสำคัญ .05 ส่วนอาชีพของมารดาไม่มีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นทางการเมืองที่ระดับความมีนัยสำคัญ .05 การเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนของบิดามารดาของนักเรียนไทยเชื้อสายจีนมีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นทางการเมือง นักเรียนที่เคยเรียนภาษาจีน และไม่เคยเรียนภาษาจีน มีความคิดเห็นทางการเมืองไม่แตกต่างกัน

เสาวนีย์ ทองรวย (2520) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ทัศนคติของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนรัฐบาลส่วนกลางต่อการเมืองไทย" โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษา

ทัศนคติของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนรัฐบาลในส่วนกลางที่มีต่อการเมืองไทย และ เปรียบเทียบทัศนคติต่อการเมืองไทยของนักเรียนตามตัวแปรอิสระ ต่อไปนี้ คือ เพศ ประเภทของโรงเรียน ตลอดจนความรู้พื้นฐานทางการเมืองของนักเรียน โดยมีสมมติฐานคือ

- 1) นักเรียนชายและนักเรียนหญิงจะมีทัศนคติทางการเมืองแตกต่างกัน
- 2) นักเรียนในโรงเรียนชาย โรงเรียนสตรี และโรงเรียนสหศึกษาจะมีทัศนคติทางการเมืองแตกต่างกัน

ตัวอย่างประชากรเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ปีการศึกษา 2519 ของโรงเรียนรัฐบาลส่วนกลาง จำนวน 460 คน แยกเป็นชาย 218 คน และหญิง 242 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามความรู้ความเข้าใจและความสนใจเกี่ยวกับการเมืองปัจจุบันของไทย และแบบสอบถามทัศนคติซึ่งสร้างแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ผลการวิจัยปรากฏว่า

1. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีทัศนคติต่อการเมืองไทยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยที่นักเรียนหญิงจะมีทัศนคติที่ดีต่อการเมืองไทยมากกว่านักเรียนชาย

2. นักเรียนในโรงเรียนชาย โรงเรียนสตรี และโรงเรียนสหศึกษา มีทัศนคติต่อการเมืองไทยไม่แตกต่างกัน

3. นักเรียนที่มีพื้นฐานความรู้ทางการเมืองต่างกัน จะมีทัศนคติต่อการเมืองไทยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยที่นักเรียนที่มีพื้นฐานทางการเมืองสูงจะมีทัศนคติที่ดีต่อการเมืองไทยมากกว่านักเรียนที่มีความรู้พื้นฐานทางการเมืองต่ำ นักเรียนส่วนใหญ่ร้อยละ 87.17 มีความเห็นว่าโรงเรียนควรจะจัดให้มีการสอนวิชาเกี่ยวกับการเมืองในด้านลัทธิการเมือง นักเรียนในกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 59.06 ติดตามข่าวสารการเมืองจากวิทยุโทรทัศน์และหนังสือพิมพ์

ลลันธร กิจจาธิการกุล (2522) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ทัศนคติทางการเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

- 1) ศึกษาทัศนคติทางการเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย
- 2) เปรียบเทียบทัศนคติทางการเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายระหว่างนักเรียนชายกับนักเรียนหญิง นักเรียนที่ภูมิลำเนาอยู่ในเขตตัวเมืองกับนักเรียนที่ภูมิลำเนาอยู่นอกเขตตัวเมือง นักเรียนที่บิดามารดามีพื้นฐานการศึกษา อาชีพ และวิธีการอบรมเลี้ยงดูบุตรต่างกัน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามและแบบวัดทัศนคติทางการเมือง

เมืองของนักเรียนานเรื่องการเมืองโดยทั่ว ๆ ไป ผู้บริหารการเมืองระบบการปกครองประเทศ สถาบันทางการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยสร้างเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่าของลิเคิร์ต (Likert) กลุ่มตัวอย่างประชากรได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวน 540 คน ผลการวิจัยพบว่า

1. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายส่วนใหญ่มีทัศนคติทางการเมืองในกลุ่มเป็นกลางคิดเป็นร้อยละ 64.22 ของตัวอย่างประชากร กลุ่มก้าวหน้ามีร้อยละ 29.57 และกลุ่มอนุรักษนิยมมีเพียงร้อยละ 6.21 ของตัวอย่างประชากร
2. นักเรียนชายกับนักเรียนหญิง นักเรียนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตตัวเมืองและเขตนอกตัวเมือง มีทัศนคติทางการเมืองไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
3. ระดับการศึกษา อาชีพ และการอบรมเลี้ยงดูสั่งสอนของบิดามารดาไม่มีผลทำให้ทัศนคติทางการเมืองของนักเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ .05

สุดา รัตนมาโร (2522) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การปลูกฝังค่านิยมแบบประชาธิปไตยในชุมชนคลองจั่นและสลัมคลองเตย" โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบเกี่ยวกับค่านิยมเกี่ยวกับประชาธิปไตย ที่แสดงออกทั้งในด้านพฤติกรรมและความคิดของครอบครัวในเคหะชุมชนคลองจั่น และครอบครัวในสลัมคลองเตย โดยได้เลือกตัวอย่างจากครอบครัวในเคหะชุมชนคลองจั่น 50 ครอบครัว และจากครอบครัวในสลัมคลองเตย 50 ครอบครัว ผลการวิจัยเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ คือมีความแตกต่างกันในเรื่องค่านิยมแบบประชาธิปไตยและการปลูกฝังค่านิยมแบบประชาธิปไตยระหว่างครอบครัวในเคหะชุมชนคลองจั่นและครอบครัวในสลัมคลองเตย โดยที่ผลการวิจัยส่วนรวมพบว่า ครอบครัวในเคหะชุมชนคลองจั่นมีค่านิยมแบบประชาธิปไตยและมีการปลูกฝังค่านิยมแบบประชาธิปไตยสูงกว่าครอบครัวในสลัมคลองเตย

สมบัติ ศรีประเสริฐ (2524) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์กับพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น" โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์กับพฤติกรรมประชาธิปไตย กับการเปรียบเทียบมโนทัศน์และพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ตามองค์ประกอบคือ ประเภทโรงเรียน เพศ การศึกษาของบิดา รายได้ของบิดา รายได้ของครอบครัว และอาชีพของบิดา กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัย เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในกรุงเทพมหานคร จากโรงเรียนรัฐบาล 6 แห่ง และโรงเรียนราษฎร์ 6 แห่ง รวมจำนวนนักเรียน 540 คน ผลการวิจัยปรากฏว่า

1. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของมโนทัศน์และพฤติกรรมประชาธิปไตยเท่ากับ 0.38 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์และพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่บิดามีอาชีพต่างกัน แตกต่างกันในระดับความมีนัยสำคัญ .05

3. ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์และพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ไม่แตกต่างกัน เมื่อจำแนกตามองค์ประกอบต่อไปนี้คือ ประเภทของโรงเรียน เพศ การศึกษาของบิดา รายได้ของครอบครัว ที่ระดับความมีนัยสำคัญ .05

4. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มีมโนทัศน์ประชาธิปไตยแตกต่างกันตามองค์ประกอบต่อไปนี้ ประเภทของโรงเรียน การศึกษาของบิดา รายได้ของครอบครัว และอาชีพของบิดา ที่ระดับความมีนัยสำคัญ .05

5. นักเรียนชายและนักเรียนหญิง มีมโนทัศน์ประชาธิปไตยไม่แตกต่างกันที่ระดับความมีนัยสำคัญ .05

6. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มีพฤติกรรมประชาธิปไตยแตกต่างกัน เมื่อจำแนกตามองค์ประกอบต่อไปนี้ ประเภทของโรงเรียน เพศ การศึกษาของบิดา รายได้ของครอบครัว และอาชีพบิดา ที่ระดับความมีนัยสำคัญ .05

สายทิพย์ สุคติพันธ์ (2524) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "การเรียนรู้ทางการเมืองของเยาวชนไทย: ศึกษาเฉพาะกรณีกรุงเทพมหานคร" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงความสนใจทางการเมือง ประสิทธิภาพทางการเมือง และความไว้วางใจทางการเมืองของเด็กไทย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสำรวจการเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 779 คน จากโรงเรียนต่าง ๆ 12 โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า ส่วนที่เกี่ยวกับความสนใจทางการเมืองของเด็กไทย พบว่านักเรียนส่วนใหญ่ร้อยละ 47.9 มีความสนใจทางการเมืองอยู่ในระดับปานกลาง และผู้ที่สนใจการเมืองอยู่ในระดับต่ำก็มีจำนวนมากไล่เลี่ยกันคือร้อยละ 43.6 ส่วนนักเรียนที่มีความสนใจทางการเมืองสูงนี้เมื่ออยู่เพียงร้อยละ 4.5 ปัจจัยที่พบว่ามีอิทธิพลต่อความสนใจทางการเมืองของเด็กไทยก็คือ ระดับชั้นเรียนและอายุของเด็ก ยิ่งเด็กที่ศึกษาในระดับชั้นเรียนที่สูงขึ้นจะยิ่งมีความสนใจทางการเมืองมากขึ้นด้วย ในด้านความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมืองของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

ในเขตกรุงเทพมหานครโดยส่วนรวม พบว่า คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างสูง โดยมีคะแนนเฉลี่ย 3.426 (จากสเกล 5) และในด้านความไว้วางใจทางการเมืองของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง มีคะแนนเฉลี่ย 2.8377 (จากสเกล 5)

กัญญา คล้ายบวร (2533) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การเสริมสร้างค่านิยมทางการเมืองให้แก่นักเรียนตามการรับรู้ของอาจารย์และนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเสริมสร้างค่านิยมทางการเมืองให้แก่นักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร ตามการรับรู้ของอาจารย์ที่มีภูมิหลังต่างกัน และเปรียบเทียบการรับรู้ของอาจารย์และนักเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างประชากร คือ อาจารย์และนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร จำนวน 375 คน และ 385 คน ตามลำดับ ผลการวิจัยพบว่า

1. การเสริมสร้างค่านิยมทางการเมืองให้แก่นักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร ตามการรับรู้ของอาจารย์ เมื่อพิจารณาทุกด้านและแยกเป็นรายด้านแล้วอยู่ในระดับมาก
2. การเปรียบเทียบการรับรู้ของอาจารย์ที่มีภูมิหลังต่างกัน เมื่อพิจารณาทุกด้านพบว่า ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
3. การเปรียบเทียบการรับรู้ของอาจารย์และนักเรียนเกี่ยวกับการส่งเสริมสร้างค่านิยมทางการเมืองให้แก่นักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา เมื่อพิจารณาทุกด้านพบว่าไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สัมพันธ์ ทองอินทร์ (2533) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาค่านิยมประชาธิปไตยของนักเรียนช่างฝีมือทหาร โรงเรียนช่างฝีมือทหาร" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาค่านิยมประชาธิปไตยของนักเรียนช่างฝีมือทหาร เปรียบเทียบค่านิยมประชาธิปไตยระหว่างนักเรียนช่างฝีมือทหารชั้นปีที่ 1, 2 และ 3 นักเรียนช่างฝีมือทหารที่มีภูมิลำเนาในเขตกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัดรวมถึง เปรียบเทียบระหว่างนักเรียนช่างฝีมือทหารที่บิหารราชการทหารและประกอบอาชีพอื่น ค่านิยมประชาธิปไตยที่นำมาเปรียบเทียบแบ่งออกเป็น 3 ด้านคือ ด้านการเมือง การปกครอง ด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจ กลุ่มประชากรเป็นนักเรียนช่างฝีมือทหารปีการศึกษา 2532 จำนวน 652 นาย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบทดสอบวัดค่านิยม ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนช่างฝีมือทหารทั้งหมดมีค่านิยมประชาธิปไตยทางการเมือง

การปกครอง สังคมและ เศรษฐกิจด้วยความชื่นชมและความมุ่งมั่นอยู่ในชั้นที่ 3 คือการเห็นคุณค่าโดยมีคะแนนเฉลี่ยของค่านิยมประชาธิปไตยด้านการเมืองการปกครองสูงสุด และด้าน เศรษฐกิจต่ำสุด 2) นักเรียนช่างฝีมืออาหารชั้นปีที่ 1, 2 และ 3 นักเรียนช่างฝีมืออาหารที่มี ภูมิลำเนาอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด และนักเรียนช่างฝีมืออาหารที่บิดารับ ราชการทหารและประกอบอาชีพอื่น ต่างมีค่านิยมประชาธิปไตย ด้านการเมืองการปกครอง สังคม และ เศรษฐกิจไม่แตกต่างกัน

งานวิจัยในต่างประเทศมีดังนี้

แครอล เคท เว็บสเตอร์ (Carol Cate Webster, 1974) ได้ทำการวิจัย เรื่อง "Political Socialization in India" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่าการได้ ความรู้ทางการเมืองที่เป็นทางการของโรงเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายมีผลอย่างมีนัย สำคัญต่อทัศนคติทางการเมืองของนักเรียนหรือไม่ ตัวอย่างประชากรคือนักเรียน เกรด 9 และ เกรด 11 จำนวน 1,160 คน จากโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย 20 โรงเรียนใน เดลฮี - นิวเดลี โดยให้นักเรียนตอบแบบสอบถามที่เป็นภาษาฮินดู - ภาษาอังกฤษ ซึ่งถามเกี่ยวกับ ความสามารถทางการเมือง ความรู้ทางการเมือง ความรับรู้เกี่ยวกับบทบาทของพลเมือง โดย นำผลที่ได้จากนักเรียน เกรด 9 ที่ไม่ได้เรียนวิชาหน้าที่พลเมืองไปเปรียบเทียบกับนักเรียนเกรด 11 จากโรงเรียนเดียวกันที่ได้เรียนวิชาหน้าที่พลเมืองมา 2 ปี ผลการวิจัยปรากฏว่า เกรด 11 ที่เรียนวิชาหน้าที่พลเมืองมา 2 ปี เปรียบเทียบกับนักเรียน เกรด 9 พบว่าไม่แตกต่างกัน มากนัก และ เมื่อเปรียบเทียบกับนักเรียน เกรด 11 ที่ไม่ได้เรียนวิชานี้เลยปรากฏว่า ไม่มี ความแตกต่างเกี่ยวกับทัศนคติทางการเมือง ผู้วิจัยได้สรุปว่าตัวแปรอิสระ เช่น ประเภทของโรงเรียน ที่นักเรียนศึกษา สภาพทาง เศรษฐกิจและสังคม ภูมิลำเนาของพ่อแม่และสิ่งแวดล้อมของ นักเรียน ไม่ว่าจะ เป็นในเมืองหรือในชนบท ดูเหมือนจะมีผลต่อทัศนคติทางการเมืองของนักเรียน มากกว่าการได้รับการอบรมวิชาหน้าที่พลเมืองอย่างเป็นทางการในโรงเรียน

วิลเลียม เฮนรี โลปส์ (William Henry Lopes, 1976) ได้ทำการวิจัย เรื่อง "An Examination of the Relationship between Students' Perception of School Power Structure, Students' Internal-External Locus of Control and Students' Approval of Democratic Values in Seven High

Schools in Connecticut" โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่ทำให้เด็กนักเรียนมีค่านิยมประชาธิปไตยที่ถูกต้อง โดยเน้นถึงความสัมพันธ์ของการสอนของโรงเรียน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 7 โรงเรียนของรัฐ คอนเนคตัต โดยใช้แบบทดสอบที่มีความแตกต่างกัน แต่ละแบบจะมีผลต่อการยอมรับค่านิยมประชาธิปไตย นั้นหมายถึงนักเรียนที่ถูกวิจัย จะมีการยอมรับในค่านิยมและคุณค่าของประชาธิปไตยที่แตกต่างกัน

คอตตี เจอโรม ไวท์ (Cottee Jerome White, 1977) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "A Study of Democratic Sociopolitical Values among High School Students in an Urban Setting" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจะทราบว่าเยาวชนอเมริกันยอมรับนับถือในค่านิยมประชาธิปไตยหรือไม่ โดยมีปัจจัยต่อไปนี้เป็นคือ เชื้อชาติและสถานภาพสังคม และเศรษฐกิจมีผลต่อการยอมรับนับถือค่านิยมประชาธิปไตยหรือไม่ การสอนสังคมศึกษามีผลต่อความแตกต่างในรูปแบบของความเชื่อของสังคมประชาธิปไตย โดยเฉพาะเยาวชนอเมริกันหรือไม่ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้แก่นักเรียนระดับ High School 2 แห่ง ในเมือง Tallahassee และ Florida จำนวน 387 คน ผลการวิจัยพบว่า เยาวชนอเมริกันมีค่านิยมประชาธิปไตยอันเนื่องมาจากเชื้อชาติภูมิหลังด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเปิดโอกาสให้แสดงออกในการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา แตกต่างกันในระดับนัยสำคัญ

เกวน เชอร์ลิน ลูอิส (Gwen Sherlin Lewis, 1989) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "Relationship between Teachers and Students Regarding the Fundamental Attitudes and Values of Democracy" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างค่านิยมและทัศนคติของครูและนักเรียนในด้านที่สัมพันธ์กับภาวะการเป็นพลเรือน คือพวกเขาเข้าใจบทบาทของการเป็นประชาชนอย่างไร และพวกเขามีทัศนคติต่อประเทศสหรัฐอเมริกาอย่างไร โดยพิจารณาจากค่านิยมประชาธิปไตยที่เป็นวิถีชีวิตใน 5 ข้อ คือ 1) สิทธิในการออกเสียง 2) การแสดงความคิดเห็น 3) ภาษี 4) การส่งเสริมกฎหมายและรัฐบาล 5) การป้องกันประเทศ โดยมีกลุ่มตัวอย่างคือ ครูและนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 2 โรงเรียน ของ McMinn County ในรัฐ Tennessee ผลการวิจัยพบว่าทั้งสองกลุ่มเห็นว่าสิทธิในการออกเสียงเป็นสิทธิพิเศษ ครูจำนวนมากสนับสนุนให้มีส่วนร่วมในกลุ่มการเมือง ขณะที่นักเรียนยังไม่ตัดสินใจ ทั้งสองกลุ่มเห็นว่าครูควรสอนหลักการประชาธิปไตย

และประวัติศาสตร์อเมริกันในทุกระดับชั้น ทั้งครูและนักเรียนส่วนใหญ่ยังลังเลว่าภาษาสูงเกินไปหรือไม่ ทั้งสองกลุ่มมีความเชื่อถือนับถือในรัฐบาล และเห็นว่ากฎหมายทั้งหมดควรเชื่อฟัง ครูต่อต้านการเข้าไปพัวพันกับสงคราม ในขณะที่นักเรียนยังลังเล และพบว่าเพศของครูมีความสัมพันธ์โดยตรงกับทัศนคติในเรื่องสงครามและการตกลงใจ

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งภายในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับประชาธิปไตย พบว่า นักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษา มีทัศนคติและความรู้ความเข้าใจทางการเมืองอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนสภาพแวดล้อมทางสังคม เช่น สภาพเศรษฐกิจ สังคม ครอบครัว เพศ ประเภทของโรงเรียนที่มีผลต่อพฤติกรรมหรือความคิดเห็นทางการเมืองในระดับประชาธิปไตยนั้น ผลการวิจัยพบทั้งด้านที่มีผลและ ไม่มีผลต่อพฤติกรรมหรือความคิดเห็นทางการเมือง

ความรู้ที่ได้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่กล่าวมาคือ ความหมาย หลักการ และวิถีชีวิตประชาธิปไตย ค่านิยมประชาธิปไตย การขัดเกลาทางการเมือง โครงการส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตยในสถานศึกษา และการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประชาธิปไตย ท้าให้เกิดแนวความคิดที่จะศึกษาเปรียบเทียบค่านิยมประชาธิปไตยของนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนต่างสังกัด กรุงเทพมหานคร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย